

RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 21 (3).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Rahaasjanduse ja maaseaduse komisjoni täiendawad walimised. — 3. Seaduseelnõu Eesti-Wene raudtee-konventsiooni kinnitamise kohta — II lugemisel. — 4. Seadus mõnede muudatuste kohta ärimaksu-seaduses — II lugemisel. — 5. Seadus ajutise walitsuse poolt 28. II. 19. a. wastuõetud esimese täiendawa määruse — mõisade korratu majapidamise ja laastamise asjus — („R. T.“ nr. 15/1919. a.) täiendamise kohta — II lugemisel. — 6. Riigikogu kodukord — II lugemisel. — 7. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — II lugemisel. — 8. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja määramine.

Riigikogu koosolek, 8. aprillil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman, pärast abiesimees K. Wirma.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits ja pärast abisekretäär J. Bergman.

Walitsuse lauas koosoleku lõpul: Riigivanem K. Päts ja haridusminister H. Bauer.

Koosolek algab kell 5.02 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja O. Strandman: Tänapäewakord on Riigikogu liigetele teada antud. Kas tehakse ettepanekuid tema muutmise kohta? Ettepanekuid ei tehta... (Rkl. E. Martinson kohalt: Palun sõna). Olge head!

Rkl. E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku tänasesse päewakorda wõtta weel komisjonide täiendawad walimised.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud päewakorda wõtta komisjoni täiendawad walimised. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Seega on siis ettepanek wastu wõetud. Kas tehakse ettepanekuid selle kohta, mitmendaks see punkt päewakorda tuleb?

Rkl. E. Martinson (sd.): Panen ette seda esimeseks päewakorra-punktiks wõtta.

Sõnasooijaid ei ole. (Hääletamisel wõetakse see ettepanek wastu).

2. Rahaasjand. ja maasead. komisj. täiend. walimised. Juhataja O. Strandman: Esimene päewakorra-punkt on siis komisjoni täiendawad wali-

mised. Kas tehakse ettepanekuid kandidaatide kohta?

Rkl. E. Martinson (sd.): Eesti Sotsiaaldemokraatlise Töölise Partei Riigikogu rühma poolt panen ette walida: rahaasjanduse komisjoni rkl. A. Oinas'e asemele rkl. A. Palwadre.

Rkl. J. Allikso (kom.): Kommunistlise rühma poolt teen ettepaneku maaseaduse komisjoni walida lahkunud J. Reinberg'i asemele J. Kurgemaa.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud rahaasjanduse komisjoni walida hra A. Oinas'e asemele rahwasaadik A. Palwadre. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. See ettepanek on ühel häälel wastu wõetud. Teine ettepanek on maaseaduse komisjoni walida lahkunud Riigikogu liikme J. Reinberg'i asemele hra J. Kurgemaa. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Seega on see ettepanek wastu wõetud.

3. Sead. E.-W. Wälisasj. komisjoni aruandja kinnit. kohta. A. Birk: Seaduse pealkiri: Seaduseelnõu Eesti-Wenemaa wahelise raudtee-konventsiooni kinnitamise kohta.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse seaduse pealkiri ühel häälel wastu).

Komisjoni aruandja A. Birk: § 1. Konventsioon Eesti ja Wenemaa wahel otsekoheise reisijate ja kaubaweo raudteeühenduse üle ühes tema juuresolewa walitsuswolinikkude protokolliga ja määrustik reisijate, nende багаashi ja kaubaweo kohta Eesti ja Wenemaa raudteede otseühenduses, mis alguskirjas mõlema riigi walitsuswolinikkude poolt Tallinnas detsembrikuu seitsmeteistkümnendal päe-

wal ükstuhat üheksasada kahekümnendal aastal alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Konwentsioon ühes protokolliga ja määrustik reisijate, bagaashi ja kauba-weo kohta awaldatakse alamaljärgnewalt ühes käesolewa seadusega.

Rkl. A. Jür genstein (rhw.). Teen ettepaneku selle paragrahwi lõpust välja jätta sõnad: „reisijate, bagaashi ja kauba-weo kohta“, sest et need sõnad juba ees-pool ette tulewad ja see oleks asjata kor-damine.

Kommissjoni aruandja A. Birk: Mina ühinen selle ettepanekuga, sest et ta seadust sisuliselt ei muuda.

Juhataja O. Strandman: Ma pan-nen selle paragrahwi muudetud kujul, millega komisjoni aruandja ühinenud, hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Seega on see paragrahw wastu wõetud.

Kommissjoni aruandja A. Birk: § 2. See seadus astub jõusse tema wastu-wõtmisega.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletami-sel wõetakse § 2 ühelhäälel wastu).

4. Sead. mõnede muudatuste kohta ärimaksu-seaduses.

Juhataja O. Strandman: Riigi-kogu asub teise päewa-korra-punkti arutami-sele, see on: „Seadus mõnede muudatuste kohta ärimaksu-seaduses“ — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Jõeäär: Seaduse pealkiri on: „Seadus mõnede muudatuste kohta ärimaksu-seaduses“.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletami-sel wõetakse seaduse pealkiri wastu).

Kommissjoni aruandja A. Jõe-äär: Otsekoheste maksude seaduse (Sea-duste kogu V köide, 1914. a. väljaanne) § 453-st välja jätta punktid 5, (7^X), 12, 20, 28, 48, 51 ja 58.

Punkt 8 lugeda järgmiselt: Wastastiku-sed kinnitusseltsid, — ettewõtted ja asu-tused, kelle tegewuse piirkond ühest maa-konnast kaugemale ei ulata.

Punkt 10 lugeda järgmiselt: Karskus-seltside poolt asutatud söögimajad, tee-majad ja puhwetid; sõjawäeosade, walit-sus- ja kogukondliste asutuste ning õpeasu-tuste juures olewad söögimajad, teemajad

ja puhwetid, kui nad mitte välja renditud ei ole ja kui neis aineid kõrwalistele isiku-tele ei müüda.

Tähendus selle punkti juure kaotatakse ära.

Punkt 11 lugeda järgmiselt: Omawalit-suse asutuste poolt ülewalpeetawad pandi-majad.

Punkt 26 lit. „a“ lugeda järgmiselt: tel-liskiwi-, katuskiwi-, poti-, lubja-, tärklise-, tõrwa ja puu kuiwa destillatsioonitehased, samuti wõi- ja juustuwabrikud mitte üle nelja palgatud töölisega, olgugi, et mehaa-nilisel jõul töötatakse.

Kui komisjoni aruandja, pean ma siin kordama sedasama, mis ma I lugemisel seletasin, nimelt, et ettepanek seaduse § 453-st välja jätta punkt 7, mis käib põl-lutöömasinate ja põllurammu ladude maksu alla panemise kohta, sai komisjonis ühe-palju hääli poolt ja wastu ja sellepärast ei saa komisjon siin kindlat ettepanekut teha, sellepärast tuleb Riigikogul otsustada, kas seda punkti sellest seadusest välja jätta, see tähendab, kas Riigikogu on sel-lega nõus, et saaks niisugused maksu alla pandud wõi endist wiisi maksust wabaks jäetud. Siis, kui komisjoni aruandja, pean ma redaktsioonilise paranduse tegema, et sõna „tähendus“ asemel wõtta sõna „mär-kus“; nii kõlab see siis järgmiselt: „märkus selle punkti juure kaotatakse ära.

Juhataja O. Strandman: Sõna-soowijaid ei ole. Komisjoni aruandja ettepanekul tuleks Riigikogul otsustada, kas selle seaduse I jaos, 1-se lõike 2 reas klambrites tähendatud punkt 7 sisse wõtta wõi välja jätta. Need on kaks paralleel-ettepanekut. Ma panen nad hääletamisele ja palun neid, kes on selle poolt, et 1 lõi-kes sisse jääks punkt 7, mis klambrites on, käed üles tõsta.

Kommissjoni aruandja A. Jõe-äär: Kui punkt sisse jääb, siis tuleb ta maksu alla.

Juhataja O. Strandman: Nõnda siis, palun neid, kes selle poolt on, et klambrites olew punkt 7 saaks sisse jäetud selle seaduse I osas 1 lõikes 2 reas, käed üles tõsta. (Sekretäär loeb hääli). Kes selle poolt, et punkt 7, mis siin klambrites on, välja jääks? (Sekretäär loeb hääli). Kuna kumbki ettepanek nõuetawat häälteenamust saanud ei ole, — koos on 70 Riigikogu lii-get, esimene ettepanek on poolt saanud 26 ja teine 23 häält, — siis tulewad mõlemad ettepanekud poolt ja wastu selles järjekor-ras, kuidas nad hääli on saanud, uuesti hääletamisele. Rohkem sai hääli ettepanek,

et punkt 7 sisse jääks. (Hääletatakse uuesti; sekretäär loeb hääli). Sellega on Riigikogu otsustanud 33 häälega 24 vastu, et see punkt 7 sisse jääks. Teine ettepanek on poolt saanud 25 häält ja vastu 36. Nüüd panen terve paragrahwi, kus juba punkt 7 juures ja klambrid wälja on langenud, hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei olda. Sellega on selle seaduse I jagu wastu wõetud.

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: II. Sama seaduse § 519 p. 1 lit. „a“ muuta järgmiselt:

Igasugu tasu (palk, gratifikatsioon jne.) isikutele, kes kuuluvad juhatustesse, nõukogudesse, arwe- ja järewalwekomiteedesse ning rewisjonkommissjonidesse, nagu näit., esimeestele, direktoritele, walitsewatele liigetele jne., kui ka ettewõtete walitsejatele, nende abilistele ja wolinikkudele, mitte üle kuuekümne tuhande marga aastas ühe isiku peale ja nõuda, et selle wadjaduse peale minew üleüldine kulusumma aastas ei tõuseks mitte üle wiie protsendi ettewõtetele kuuluwast põhikapitaalist. Ühistegelistele rahaasutustele, kelle osakapitaali on alla ühe miljoni marga, arwata maksuraha normina wiis protsenti ühe miljoni pealt.

Rkl. W. Linnamägi (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Otsekoheste maksude seaduste järele wõetakse ärimaksu äriliste ja tööstusettewõtete puhaskasu pealt. Sellesama seaduse § 15 on ligemalt ära määratud, kuidas tuleb puhaskasu maksu wälja arwata, ja nimelt arwatakse puhaskasuks wahe, mis on saadud brutto kasust äri- ehk tööstusettewõtte ülewapidamisega ühenduses olewate kulude mahaarwamise teel. Seal on nimelt terve rida üles loetud kulusid, mida wõib puhaskasust maha wõtta. Muuseas on ka seaduses öeldud, et kõik kulud, mis on makstud töötasu wõi palga näol teenijatele, töölistele jne. arwatakse maha puhaskasust. See on igasugune tasu, mis on saadud nende isikute poolt, kes äri eesotsas seisawad, aga see tasu ei tohi tõusta üle 10.000 rubla.

Kui meie seda paragrahwi ligemalt läbi waatame, siis paistab kohe silma, et kõik tööstuse ehk kaubanduse ettewõtte kulud, mis kasutamise seotud on, seadus luba annab puhaskasust maha arwata. Ma ei taha pikalt teie kannatust proowi peale panna, austatud Riigikogu liikmed, ja sellepärast ei taha pikemalt selles paragrahwis ettenähtud puhaskasust mahaarwa-

miste juures wiibida, aga ma tahtsin siiski tähendada, et warsti pärast ärimaksu sisseseadmist Wenemaal, kui ma ei eksi oli see 1885 aastal, tuli ilmsiks, et mitmed ärid katsuwad igal wõimalusel ärimaksu alt pääseda, nimelt sel teel, et nemad näitawad oma kasu äri aruannetes walelikult ja wäga wäiksel kujul. Juhatusliikmetele määratud palgad on wäga suurelt näidatud, suuremad kui nad tõepoolest olid. Sarnasel teel sai suur summa kulusid fiktiivselt näidatud ja puhaskasust maha arwatud, mida siis lõppude lõpuks üsna wäikene summa üle jäi. Muidugi oli siis niisugustel ettewõtetele wähe ärimaksu maksta. Et niisugust maksu eest kõrwalepuiklemist ära hoida, wõeti pärastpoole ärimaksuseadusse kaks klauselt, nimelt et iga isiku peale tulew tasu mitte ei tohi üle 10.000 rubla tõusta. Teiseks, et kogusumma, mis niisuguse tasu all on antud, ei tohi tõusta üle kolme protsendi ettewõtte põhikapitaali kohta. Arusaadaw, et sel ajal 10.000 rubla oli nii suur summa, mis tõepoolest enam jagu Wenemaal olewate ärilis-tööstusliste ettewõtete juhatajad said. Mõned üksikud said rohkem, aga keskelt läbi wõttes, oli see normaal tasu. Täheleb, juba sellest näeme ära, et kõik tõelised kulud, mis ühenduses ärilise ettewõttega, saawad ärimaksu alt wabastatud.

Kui meie praegust olukorda tähele paneme, siis on arusaadaw, et 10.000 marka ei ole mõne juhatusliikme tasu. Praegu ei saa ka mitte keegi jooksupoiski ärilistes ettewõtetes niisugust palka, waid palju enam. Täheleb, kui meie tahame niisugust üleüldist põhimõtet maksu jätta, et tõelised kulud saawad ettewõtte puhaskasust maha arwatud, siis peame loomulikult seda summat tõstma ja on nimelt ka nõuks wõetud tõsta seda 60.000 marga peale. Ometi ei ole wist praegu ühtainukestki niisugust suurema ärilise ettewõtte juhatajat, kes saaks ainult 60.000 marka aastas palka. Seda saawad praegu nende ettewõtete tõelised. Loomulikult peaks siis vähemalt seda summat nii palju tõstma, et ta wastaks enam-wähem keskmisele palgale, mis ettewõtete juhatajad praegu saawad. Kui meie tahaksime seda niiwõrd tõsta, et ta wähegi elukallidusele wastaks, siis peaks seda tõstma, wõib olla, vähemalt miljonini — miljoni kahesaja tuhandeni, sest 10.000 endist Wene rubla on vähemalt üks miljon marka. Aga teisest küljest: riik tarwitab palju raha ja maksukoorma all ägawad kõik enam kui enne. Loomulikult tuleb seda summat siis vähendada; sellepärast arwan mina ka, et

tasu, mida praegu ettevõtte juhtivad jõud saavad, — minu teada saavad praegu mõnede ettevõtete juhatajad 500.000 marka aastas ja mõnes kohas ka veel enam — mitte täies summas ärimaksu alt vabastada ei tuleks. Et kuldset keskteed leida, peaks ärimaksust waba tasusumma nii suur määratud saama, mida väiksemate ettevõtete juhtivad jõud tõepoolest saavad. See oleks minu arvamise järele umbes 150.000 marka aastas, missugust tasu saavad, näituseks suurema ja koöperatiivide juhatajad j. n. e. Sellepärast teeks ma ettepaneku siin selle seaduseelnõu teise jaosse üles võtta kaks parandust, nimelt 60.000 marga asemel võtta 150.000 mk. ja wiie protsendi asemel võtta 15 prots.

Juhin tähelepanu ühe nähtawa eksituse peale. Nimelt, siin on öeldud, et üleüldine tasusumma ei tõuseks üle wiie protsendi põhikapitaalist ja see põhikapitaali alammäär arwatakse miljon marga peale. Kui tahetakse sellest siis kinni pidada, mis siin ette on nähtud, siis ei tule ülemal pool ettenähtud maksuwaba üksiku juhatuse esimehe või liikme 60.000 margaline tasu mitte wälja. 5 protsenti ühest miljonist on 50.000 mk., mis seaduseelnõu järele kõikide juhatusliikmete üleüldise tasuna ärimaksust wabastatud saab, kuna aga üheaainsama isiku maksuwaba tasu võib kunni 60.000 mk. olla, ometi on ettevõtteid, kus põhikapitaal mitte miljon marka suur ei ole, waid väiksem, nagu terve rida koöperatiive, kus see kõigub kunni 250.000—400.000 margani. Minu arwates, kui seaduses põhikapitaali miinimumi miljoni peale kindlaks määrata ja kunni 5% sellest miljonist üleüldiseks tasusummaks ettevõtte juhtivatele jõududele ärimaksust wabaks jäetakse, siis ei tohi see summa mitte vähem olla, kui summa, mis üheainsale isikule maksust wabaks jäetud. Ühele isikule on aga wabaks jäetud 60.000 mk., kuna kõikidele kokku maksust waba ainult 60.000 mk. Siin on nähtaw wastolu — eksitus.

Ma tahaksin just selle peale tähelepanu juhtida, et meie wõtaks vastu minu paranduse, et kui meie peatama jääme 1.000.000 kapitaali miinimumi peale, siis ettevõtte juhatajatele 60.000 margalise palga asemel 150.000 marka maksust wabaks jättes, teeks see põhikapitaali kohta arwates 15 protsenti wälja; sellepärast, ja et kokkõla seaduse üksikute osade wahel luua, peab juba 15 protsendi juure peatama jääma. Peab seda tähele panema, et suuremalt jaolt on tegewuskapitaal laenatud, ettevõtetel on oma põhikapitaali wähe, sel wiisil siiski suurte kapitaalidega opereeri-

des, saadakse ka suurt brutto-kasu, aga mitte nii suurt puhaskasu, sest suur osa kasust läheb protsentide maksmiseks ja muudeks kuludeks, ka kõikisugu riigi ja muudeks maksudeks. Kui siis kunstliselt tahetakse puhaskasu suurendada sel teel, et mitte kõik tõelised kulud brutto-kasust maha ei arwata, ja püütakse nõnda suuremat ärimaksu võtta, kui muidu wõiks, siis paneb see ettevõtteid liialt ränga maksukoorma all ägama ja kiratsema. Asi, millega ma mitte nõus olla ei wõi, on see, et ainult ühistegeliste rahaasutuste põhikapitaali alammääraks ärimaksu suhtes on 1.000.000 marga peale arwatud, teistel mitte. Arwatawasti peaks käima nüüd selle alla peale muude rahaasutuste ka äri- ja tööstusasutused, näituseks, koöperatiivid ja ka eraettevõtted. Mis põhjus on eesõigust anda nendele rahaasutustele? Sellepärast, mina arwan, peaks see käima kõikide ettevõtete kohta. Siis paneksin ette need parandused sel kujul seaduse II-se jaosse. Nimelt: siin on 60.000 mk. selle asemele 150.000 mk.; siin on 5 protsenti selle asemele 15 protsenti; põhikapitaal wõiks olla 1.000.000 mk.

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: Nende ettepanekute vastu oleks mul järgmist öelda: esiteks selle kohta, et seaduseelnõus ettenähtud 60.000 marga asemele wõetaks 150.000 marka. Ma pean järgmist tähendama: seaduse järele arwatakse selle puhaskasu maks möödaläinud aasta tulude ja kulude järele. Siin tuleb aluseks võtta neid palku, mis möödaläinud aastal makseti ja tulewa aasta kohta võib teatud täienduse ja paranduse tuua, kui rahakursi muutus seda nõuab. Seda silmas pidades, et see seadus tuleb just tarwitusele nende möödaläinud aasta aruanete kohta ja et möödaläinud aastal wist meie asutustes teenistuses olewad isikud keskmiselt mitte 150.000 m. palka ei saanud, võib olla ehk mõnes üksikus kohas, kuid keskelt läbi wõttes ei wõi mitte öelda, et nad rohkem palka said, kui komisjoni eelnõus ette nähtud. Walitsus, sellest seisukohast wälja minnes ja minewa aasta palku arwesse wõttes, otsustas kindlaks määrata seda summat 60.000 marga peale, see tähendab, ühe teenija peale 5.000 marka kuus, ja sellepärast ma ei leia võimalikuks ühineda rhs. Linnamägi ettepanekuga.

Teine osa käis selle kohta, et üleüldine kogusumma tõsta 5% pealt 15% peale. Kõneleja juhtis tähelepanu selle peale, et siin õieti mingisugune wastolu seaduse I jaoga on, kui mina ei leia siin mingisug-

gust wastolu. Ainult rahaasutuste kohta on siin räägitud 1 miljonist, kuna aga I-ses osas otsekohe on öeldud, et üleüldine kulusumma ei tõuseks üle 5% aastas ettevõttele kuuluvast kapitaalist, selle peale vaatamata, kas põhikapitaal üle miljoni või alla miljoni on, ikka võib ainult 5% sellest kuludeks arvatud saada. Muidugi, sellest seisukohast välja minnes, et väikesed asutused, kelle põhikapitaalid väikesed, teenijatele vähem palka maksta võivad, kui suuremad asutused, sest teenijate palgad on teatud kokkukõlas asutuse kapitaaliga. Et fiktiiv aruandeid ette ei tuleks, on sarnane kitsendus tehtud, kuid walitsus on siiski võimalik leidnud seda % tõsta 3-st 5-e peale. Mis nüüd puutub ühistegeliste rahaasutustele antud eesõiguse laiendamise kohta kasude peale, milleks h-ra Linnamägi III täienduse ette tõi, siis selle täienduse vastu just iseäranis midagi öelda ei oleks, sest see 5% kapitaalist, kui ta alla miljoni on, teeks sõrdlemisi väikese summa välja, kuid rahaasjanduse komisjonis käesolev parandus arutusel ei ölnud, nii et ma komisjoni nimel selle parandusega ühineda ei saa. Sellepärast teen ma komisjoni nimel ettepaneku seaduse teist osa komisjoni poolt ettepanekud kujul vastu võtta.

Juhataja O. Strandman: Arutuse all olewa seaduseelnõu kohta on rkl. h-ra Linnamägi poolt 3 parandust ette pandud; esimene parandus seisab selles, et selle seaduse II-ses jaos sõnade asemel „mitte üle kuuekümnne tuhande marga“ panna sõnad „mitte üle 150.000 marga“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes selle vastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on siinsamas kolm rida edasi rkl. Linnamägi poolt ettepanek tehtud, sõnade asemel „mitte üle 5% ettevõttele kuuluvast põhikapitaalist“ lugeda „mitte üle 15% ettevõttele kuuluvast põhikapitaalist“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Siis on selle seaduse lõpulausele h-ra Linnamägi poolt hoopis teine redaktsioon antud: „Ettevõtetele, mille põhi-osakapitaal on alla ühe miljoni marga, arwatakse juhatusese tasu normina 15% ühe miljoni pealt“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Nähtawasti ei ole ka ettepaneku tegija selle paranduse poolt. Kes selle paranduse vastu? Suur enamus on vastu;

seega on see parandus tagasi lükatud. Ma panen siis nüüd seaduseelnõu II jao hääletamisele ja palun neid, kes selle II jao wastuwõtmise poolt, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei ole keegi. Seega on seaduseelnõu II jagu vastu võetud.

Komisjoni aruandja A. Jõeäär (loeb ette seaduseelnõu III jao): Ära kaotada 22. augusti 1914 a. seaduses määratud kergendus nende annetuste lisaarimaksu alt wabastamise kohta, mis kaubandus-tööstusliste ettevõtete põhikirjades ettenägemata (§ 519 p. 3 lit. b) mitmesuguste sõjalise tegewusega ühenduses olevate wajaduste peale on tehtud.

Juhataja O. Strandman: Sõna on üleüldise komisjoni aruandjal rkl. J. Parik'ul.

Rkl. J. Parik (põl.k.): Silmas pidades, et see osa seadusest ei ole Wene-maal mitte üleüldises seaduste wastuwõtmise korras vastu võetud, waid ainult Wene rahaministri ringkirja põhjal maksuma pandud, mis Wene walitsuse poolt heaks on kiidetud, jõudis üleüldine komisjon arwamisele, et selle osa seaduse muutmist või ära kaotamist tarwis ei ole Riigikogus arutada, waid seda võib rahaminister ise otsustada ja sellepärast teeb üleüldine komisjon ettepaneku seda osa seadusest välja jätta.

Juhataja O. Strandman: Sõna-soowijaid ei ole, sellepärast panen selle III osa hääletamisele. Et hääletamisel segadusi ei tuleks, palun neid, kes üleüldise komisjoni ettepaneku poolt on, et seda osa seaduse mitte võtta, vastu hääletada. (Hääletatakse). Nähtaw enamus on vastu. Seega jääb siis III jagu sellest seadusest välja.

Komisjoni aruandja A. Jõeäär: IV. Need muutused maksuma panna 1921. maksuaastast peale.

Juhataja O. Strandman: Sõna-soowijaid ei ole. Panen IV jao hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Seega on IV jagu vastu võetud.

5. Sead. ajut. wal. poolt 28. II. 19 a. wastuw. esimese täiend. määruse mõisade korratu majap. ja laast. asjus täiendamise kohta.

Maasead. komisjoni aruandja J. Zimmerman (loeb): Seaduseelnõu ajutise walitsuse poolt 28. II. 1919 a. vastu võetud esimese täiendawa määruse mõisade korratu majapi-

damise ja laastamise asjus („R. T.“ nr. 15 — 1919 a.) täiendamise kohta.

Rkl. K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku selle seaduse pealkirjast sõna „eel-nõu“ välja jätta.

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: Ühinen selle parandusega.

Juhataja O. Strandman: Kes selle seaduse pealkirja wastuwõtmise poolt parandatud kujul on, neid palun käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei olda; sellega on pealkiri ühelhäälel vastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: Ajutise walitsuse poolt 28. weebr. 1919 a. wastuwõetud esimese täiendawa määruse mõisade korratu majapidamise ja laastamise asjus § 2 täiendatakse järgmiselt.

§ 1. Ajutise walitsuse 17. dets. 1918 a. määruse põhjal („R. T.“ nr. 10 — 1918) hoolekande alla wõetud mõisade hoolekande walitsejate tegewuse aruannete läbiwaatamiseks ja hoolekande likwideerimiseks asutatakse põllutöoministeeriumi juures kolmeliikmeline komisjon.

Rkl. M. Bock (saks.): Im Namen meiner Fraktion möchte ich zum § 1 dieses Gesetzprojektes Stellung nehmen und ich muss gleich sagen, meine Damen und Herren, dass meine Fraktion sich zu ihm in dieser Form ganz ablehnend verhält. Die meiner Partei angehörenden Kreise sind durch die Tätigkeit der Zwangsverwalter schwer in Mitleidenschaft gezogen worden. Sofort, nachdem die ersten Zwangsverwalter vom Landwirtschaftsministerium ernannt worden waren, begannen Klagen einzulaufen, dass das Eigentum der Gutbesitzer in ungläublicher Weise verschwendert würde. Bald darauf, am 28. Februar, erschien ein zweites Gesetz, welches die Tätigkeit der Zwangsverwalter regulieren sollte. Aber dieses Gesetz erreichte nur das Gegenteil. Die Zwangsverwalter unterstehen dem Konseil des Landwirtschaftsministeriums, an diesen sind Klagen über die Zwangsverwalter zu richten und werden von ihm entschieden. Der Konseil ist aber nicht selbständig sondern ganz vom Minister abhängig. Somit ernennt der Minister die Zwangsverwalter und entscheidet auch die gegen sie erhobenen Klagen. Es entsteht also ein verzauberter Kreis, aus dem es kein Entfliehen gibt. Der Konseil hält als Vormundschaftsgericht richterliche Funktionen und

der Weg der Klage an die gewöhnlichen Gerichte kann nicht beschritten werden.

Dass jetzt, nach erfolgter Durchführung der Agrarreform, die Zwangsverwaltungen liquidiert werden, ist selbstverständlich. Jetzt braucht der Staat diese Herren nicht mehr, denn als Verwalter des eigenen Vermögens sind sie ja gefährlich. Aber es handelt sich darum, wie liquidiert werden soll. Staat Klagen gegen die Tätigkeit der Zwangsverwalter den gewöhnlichen Waisengerichten zu übergeben, wird hier wieder eine besondere Kommission mit gerichtlichen Funktionen geschaffen. Wir wollen keine besonderen Tribunale an Stelle der gewöhnlichen Gerichte, zu denen wir wolles Vertrauen haben. Ausserdem droht hier auch ein Konflikt mit dem Grundgesetz, denn laut dem § 74 desselben dürfen nur in ganz ausserordentlichen Fällen besondere Gerichte existieren. Deher müssen wir uns schon vom formellen Standpunkt aus zu dieser Bestimmung ablehnend verhalten. Aber auch aus anderen Gründen. Die Prüfung eines Rechenschaftsberichts über die Verwaltung eines Gutes ist keine leichte Arbeit, sondern erfordert eine scharfe Analyse von deren Tätigkeit. Eine Kommission von drei Mitgliedern kann diese Aufgabe nicht bewältigen. 10—15 solcher Kommissionen werden erforderlich sein, um damit fertig zu werden, nicht aber eine einzige, wie das im Entwurf vorgesehen ist. Denn vergessen Sie nicht, dass den Zwangsverwalter der Pesthauch der Agrarreform anhastet mit der Auffassung, dass das Eigentum der Gutsbesitzer vogelfrei ist. Wir müssen doppelt vorsichtig sein, denn durch die Annahme solcher Bestimmungen erwecken wir bei dritten Personen den Anschein, dass wir die mehr als eigenartige Tätigkeit der Zwangsverwalter gutheissen. Wir dürfen aber die Zwangsverwalter nicht panzern und schützen. Für die Liquidation ist ein anderer Weg nötig. Die ganze Linie muss den Vormundschaftsgerichten übergeben werden. Diese Lösung würde uns befriedigen.

Darum schlage ich § 1 in folgender Redaktion vor:

„§ 1. Ajutise walitsuse 17. dets. 1918 a. määruse põhjal („R. T.“ nr. 10 — 1918 a.) hoolekande alla wõetud mõisade hoolekande walitsejate tegewuse aruannete läbiwaatamiseks ja hoolekande likwideerimiseks antakse põllutöoministeeriumi poolt kõik hoolekande asjad alluwuse järele

rahukogude juures olewatele hoolekande kohtutele."

Rkl. T. Kalbus (töer.): Käesolew seadus anti üleüldisesse komisjoni ja see wõttis teda arutuse alla ka sellest seisukohast, mida praegu herra Bock siin ette kandis, ja kus waidlus tõusis Saksa-Balti erakonna poolt. Sellel arutamisel tuli üleüldine komisjon teatawale otsusele, et tema seisukoht sai ka maakomisjoni poolt wastu wõetud. Üleüldine komisjon, asja juriidiliselt läbi waadates, leidis, et mõisade hoolekande alla wõtmine oli põllutöoministeeriumi asi ja olenes sellest, kas see otsustas neid oma alla wõtta wõi mitte. Kui otsustati mõisad hoolekande alla wõtta, siis määras ta hoolekandja ja see käis juba nende määruste järele, mis Balti eras. ette nähtud on. Kõik tema wastutus on samasugune, nagu hoolekandjatel, kes waestelaste kohtute poolt määratud. Siinjuures seletan aga, et mõisade hoolekanne siiski lahku läheb sellest seisukohast, milles waestelaste kohus ja hoolekanne seisab. Siin oli põhimõte nii ühiskonna, kui ka üleüldse Eesti riigi huwi seisukohalt, ja sellepärast tuleb ka tema likwideerimise kord just sarnase põhimõtte ja määruste järele, kui see hoolekande alla wõtmise juures sünnib. Hoolekandjad andsid aruanded oma aastase tegewuse kohta põllutöoministeeriumile. Kas neid üksikuid aastaseid aruandeid kohe kinnitati wõi nõuti veel täiendawaid teateid nende kohta, see ripub aruande sisust, kuid loomulik on, et mõisade walitsemise lõpulik aruanne saaks nendesamade põhimõtete järele läbi waadatud ja kinnitatud, nagu hoolekande alla wõtmine sündis. Et aruanne kogu selle walitsusaja kohta käib, siis peab just põllutöoministeerium neid läbi waatama, sest üksikud aruanded on põllutöoministeeriumi kinnitanud ja lõpulik aruanne peab üksikute kinnitatud aruannete põhimõtetele wastama. Et teist printsiipi maksma panna, kui see senni on sündinud ja seda hoolekande kohtu alla anda, on wõimatu. Põllutöoministeeriumi otsuse peale on wõimalus rewisjoni korras edasi kaebada riigikohtusse.

Lõpuks on selle määruse juures kõige tähtsam see, et kuigi üleüldine aruanne põllutöoministeeriumi poolt kinnitatud saab, ja endine mõisaomanik leiab, et seal siiski walitseja on kahju teinud, ja pole walitsenud seda mõisa mitte nii, kui see tarwilik, ei ole temalt mitte wõimalus ära wõetud tsiwiil kohtupidamise korras esineda nõudmisega endise walitseja wõi hoolekandja wastu ja temalt kahjutasu

nõuda. Arusaadaw, et kui walitseja ehk hoolekandja poolt seal kuritegewus sündinud, siis omanik wastuwaidlemata kahju sisse nõuda wõib. Küsimus seisab ainult selles, et kui üleüldine aruanne põllutöoministeeriumi poolt veel kinnitatud ei ole, siis on nüüd wastawate tõenduste ettetoomine kohtus, — et walitseja wõi hoolekandja mõisa mitte nõnda pidanud pole, kui kohus, — kaebajal mõisaomanikul kergem, kui siis, kui aruanne juba kinnitatud oleks, missugune asjaolu, arusaadawalt tõenduste ettetoomist kergendaks. Nõnda on siis ainult tõenduste ettetoomise mõttes edasikaebamine natukene raskendatud, kuid ära ei ole wõetud mõisaomanikult wõimalust tsiwiil korras oma õiguste tähelpanu nõuda, kui mõisawalitsemine temale tõesti kahju sünnitanud. Sellepärast siis üleüldise komisjoni seisukohast wõin ma nii palju öelda, et kõigil wõimalused on olemas tsiwiil ehk rewisjoni korras edasi kaebada. Ettepanek, mis herra Bock siin tegi, ei käi üleüldise komisjoni põhimõtetele mitte kokku ja sellepärast ei saa ma sellega ühineda.

Rkl. M. Bock (saks.): Als ich mit meinen Erwägungen vor die Kommission hintrat, habe ich ohnehin nicht darauf gerechnet, die Majorität zu gewinnen, aber ich appelliere an Ihr Gerechtigkeitsgefühl. Das Landwirtschaftsministerium erfüllt die Funktionen eines Waisengerichts. Ja. Aber wie erfüllt es sie? Die Abrechnungen für das vorige Jahr sind bis jetzt noch nicht vorgestellt! Es ist klar, dass niemand mit der Tätigkeit des Ministeriums in dieser Hinsicht zufrieden sein kann. An das Staatsgericht kann man ja allerdings appellieren, aber es ist doch ein gewaltiger Unterschied, ob man gegen die Entscheidung eines Waisengerichts einfach an die höhere Instanz appelliert, oder aber, ob man gegen die Entscheidung des Ministers beim Staatsgericht klagbar wird! Ausserdem lässt sich auf dem anderen Wege die Angelegenheit viel schneller erledigen. Deshalb, meine Herren, bitte ich Sie noch einmal, kühl und objektiv die von mir geäußerten Bedenken zu erwägen.

Rkl. T. Pool (töer.): Herra Bock tõi muu seas ette wäite oma ettepaneku põhjendamiseks: põllutöoministeerium ei ole suutnud oma ülesannet mõisade rewideerimise suhtes täita, kuna aruanded senni kinnitamata. Järjekult tuleb seda ühe teise asutuse kätte anda. Just kinnituse kiirendamiseks ongi käesolew seadus määratud, just sellepärast on ta elule kutsutud, et praeguse määruse järele, mis

on ette nähtud 1918 a. seaduses, neid aruandeid pidi kinnitama põllutöoministeeriumi nõukogu, kellel see aga tehniliselt võimatu oli. Põllutöoministeeriumi nõukogu seisab koos peawalitsuste juhatajatest, kellel nii palju tegemist on, et ta pole aega saanud sisuliselt kõiki mõisade aruandeid läbi waadata, mida ta ometi tegema peab, kui ta aruannet tahab kas heaks kiita ehk tagasi lükata. Käesolev seadus töötati õieti juba Asutawa Kogu ajal välja, kui selgus, et põllutöoministeeriumi nõukogul selle ülesande täitmine üle jõu käib, kuid seaduseelnõu on kahjuks wiibinud, nii et ta praegu alles teisel lugemisel ette on tulnud. Ma kordan weel: just aruannete kinnituse kiirustuseks on 1918 a. seaduses muudatused ette wõetud. Edasi arwan mina, kui hoolekande aruannete kinnitamine peaks jääma kohtu hooleks, siis wõib asja likwideerimine ja aruannete kinnitamine väga pikale wenida, sellepärast, et wastawad isikud ja asutused väga tööga koormatud on. Kõik arwed tulewad sisuliselt ja üksikasjaliselt läbi wõtta, kui tahetakse tutwuneda kõige selle materjaliga, mis hoolekande aastate keskes kokku on kogunud.

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: Rhs. Bock'i arwamine, et põllutöoministeeriumi nõukogu mõisade hoolekande alla wõtmise asjus ainult nõuandew asutus on, ei ole mitte õige. Seaduses on öeldud, nagu „Riigi Teatajas“ välja kuulutatud, et see asutus on, kellel hoolekande asjas otsustaw wõim. Teine tõendus, nagu oleks sellega, et mõisad hoolekande alla wõeti, mõisnikkude warandus täitsa linnupriiks tunnistatud, ei ole ka mitte õige, waid õige on, et sellega just taheti ära hoida, et see warandus ei saaks ära häwitatud, sest palju mõisnikka oli ära sõitnud, ühed Saksamaale, teised Rootsimaale, kolmandad kuhugile mujale, ja oma waranduse siia jätnud ilma mingisuguse walitsejata. Selle waranduse kaitses pidi põllutöoministeerium korraldama. Niisama olid paljudes kohtades teenijad lahti lastud, seeme ära häwitatud ja oli näha, et wõimatu põldusid täis külwata. Oli näha, et polnud tahtmist hoolitseda, et põllud saawad täis külwatud, et nägda ära hoida. Kui nüüd ühe ehk teise asutuse poolt on kuritarwitusi ette tulnud, siis jääb ometi järele igale asjasthuwitatud poolele õigus kohtu poole pöörata.

Juhataja O. Strandman: Kas soowitakse, et ma herra M. Bock'i paranduse ette loen? Ei soowita. Ma panen

sisseantud paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Ma panen nüüd § 1 niisugusel kujul, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette on kantud, hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu on mõned üksikud hääled. Seega on § 1 vastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: § 2. Komisjoni liikmed määrab Wabariigi Walitsus. Komisjoni juhatajaks on põllutöominister ehk tema abi.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 2 mõnede üksikute häälte wastuolekul vastu)

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: § 3. Komisjon täidab waestelaste kohtu aset temale alluwais hoolekande asjus ja talitab Balti eras. §§ 483—496 alusel.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 3 mõnede üksikute häälte wastuseisemisel vastu.)

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: § 4. Hoolekande lõpuaruannete vastu wõiwad asjasthuwitatud isikud ehk nende wolinikud kaebtust tõsta komisjoni ees ühe kuu jooksul peale teadaande awaldamist „Riigi Teatajas“ hoolekande aruande ettepanemise kohta põllutöoministeeriumile hoolekandja walitseja poolt.

Märkus: Balti eras. §§ 488—489 loetakse sellekohaselt muudetuks mõisade hoolekande asjus.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 4 mõnede üksikute häälte wastuseisemisel vastu.)

Komisjoni aruandja J. Zimmerman: § 5. Komisjoni otsuse vastu wõib kahe nädala jooksul peale otsuse awaldamist „Riigi Teatajas“ riigikohtu ees kaebtust tõsta, kes kaebtuse rewisjoni korras läbi waatab.

Märkus: Seadused tsiwiil nõudmiste asjus ei ole selle seadusega muudetud.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 5 paari hääle wastuseisemisel vastu.)

(Sekretääri kohale asub abisekretäär J. Bergman.)

6. Riigikogu kodukord II lugem.

Kodukorra komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 26. Komisjonide asjaajajaid ehk

tarwilisi palgalisi tööjoudusid komisjoni-
desse palkab Riigikogu Juhatus wastawa
komisjoni ettepanekul, kokku leppides
palgata kawatsetawate isikute kohta kom-
misjoni juhatusega.

Rkl. A. Schulbach (töer.): Selles
paragrahwis on üks redaktsiooniline wiga.
Seal on tarwitusel sõnad „palgata kawat-
setawate“. Need sõnad lühidelt öeldult
ütles sedasama ära, mis sõna „palgata-
wate“ ja kui neid sõnu ühendada paragrah-
wis eelolewa sõnaga, siis tuleks hoopis
teistsugune mõte wälja, kui temale on ta-
hetud anda, ja sellepärast oleks palju liht-
sam wõtta sõnade „palgata kawatseta-
wate“ asemel „palgatawate“.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Mina
panen ette, et kui juba palgatakse ame-
tisse, siis ka wabastatakse ametist, et
paragrahwile tuleks juure lisada sõnad:
„ja wabastab ametist“.

Juhataja O. Strandman: Lõpu-
sõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja J. Sel-
jamaa: Rhs. Schulbach'i parandus on
puht-redaktsiooniline ja ma ühinen sel-
lega; mis puutub aga rahwasaadik Tõni-
son'i parandusse, siis tuleb nii palju tä-
hendada, et need isikud, keda komisjoni
ettepanekul kawatsetakse palgata tööjõu-
dudeks, kuuluvad Riigikogu kantseleiamet-
nikkude hulka ja nad wabastatakse ame-
tist samal alusel, kui teised Riigikogu
kantseleiametnikud, nii et see ettepanek
oleks, minu arwates, üleliigne. Kui seda
parandust aga siiski soowitakse wastu
wõtta, siis palun teda eriliselt hääletada.
Komisjoni nimel mina aga selle paran-
dusega ei ühine.

Juhataja O. Strandman: Rkl.
Tõnisson'i poolt on ettepanek tehtud § 26
teises reas sõna järele „palkab“ wõtta
weel sõna „ja wabastab ametist“. Palun
neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed
üles tõsta. Kes wastu? Pean ütlema, et
paar häält on poolt, ja paar on wastu, nii
et raske on aru saada. (Hääletatakse
uuesti, misjuures sekretäär hääli loeb.)
Selle ettepaneku poolt on 18, ja wastu 1
hääl. Sellega on rhs. Tõnisson'i
ettepanek wastu wõetud. Ma
panen nüüd terve paragrahwi ühes wastu-
wõetud lisandusega hääletamisele. (Hää-
letatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega
on § 26 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Sel-
jamaa: § 27. Kui komisjon kolmel
korral järjestikku kokku ei tule, siis paneb

kokkukutsuja Riigikogule ette komisjoni
liikmeid uuesti walida.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletami-
sel wõetakse § 27 ühelhääl-
wastu.)

Komisjoni aruandja J. Sel-
jamaa: § 28. Riigikogu komisjoni koos-
olekud on otsuswõimulised, kui koos on
wähemalt üks kolmandik liigetest, kuid
mitte vähem, kui kolm liiget, nende hulgas
komisjoni esimees wõi tema asetäitja.

Rkl. A. Tupits (põl.-k.): Ma leian,
et öieti ei talitata, kui komisjoni kwoor-
umiks nii wäike arw liikmeid määratakse.
Riigikogu koosolekutel, wanematekogus ja
juhatuses, näituseks nõutakse kwoorumiks
poolte liigete osawõtmist, aga siin on kõi-
gist nõutud $\frac{1}{3}$ ja mitte vähem kui kolm
liiget. Ma leian, et sarnasel juhtumisel
ei ole üleüldse mingit tarwidust komis-
jonide koosolekutel käia ja otsuseid teha,
sest et wõib juhtuda, niisugune asi, kus
üks osa komisjoni liigetest puudub ja
wäiksearwuline kwoorum teeb oma töö
ära. Aga kui nüüd tuleb see töö Riigi-
kogusse arutada, siis hakatakse tööd uuesti
otsast peale tegema, ja nii on komisjoni
töö asjata olnud. Mina teen sellepärast
ettepaneku § 28 järgmisel kujul wastu
wõtta: „Riigikogu komisjoni koosolekud
on otsuswõimulised, kui koos on vähemalt
pooled liigetest, nende hulgas komisjoni
esimees wõi tema asetäitja.“

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Selle
ettepanekuga ei saa nõus olla. Kes mäle-
tab meie Asutawa Kogu aegseid komis-
joni koosolekuid, see teab wäga hästi, et
seal õige harwa pooled liikmed koos olid,
ja kes praegu komisjonides käib, see
teab, et asi ka praegu teistsugune ei ole.
Halb see ju on, seda ei saa salata, aga
kui tahetakse kahest halbtusest vähem
walida, siis, et komisjon üleüldse tööd
saaks teha, peab $\frac{1}{3}$ juure jääma. Seda
küsimust sai omal ajal Asutawa Kogu ko-
dukorra kokkuseadmisel arutatud, ja siis
esimesed päewad näitasid kohe, et tingi-
mata tarwilik on jääda vähema arwu
juure.

Wõib ju tekkida sarnane juhtumine,
nagu herra Tupits siin ette tõi, et kom-
isjon wõtab wastu mingisuguse otsuse,
kui see asi tuleb Riigikogus endas arutuse
alla, et siis wõib Riigikogu teise otsuse
teha. Neid juhtumisi on olnud, kuid wäga
wähe. Minu teada on neid ainult kaks
olnud: esimene oli Asutawa Kogu ajal ja
teine oli Riigikogus rendikohtade lepi-
gute pikendamise seaduse arutamisel,

missugune seadus komisjonis teisiti otsustati. Aga just wiimane juhtumine peaks herra Tupits'ale kõnelema, et tema oma väidetes eksinud, sest just sel komisjoni koosolekul, kus see asi otsustati, oli liikmeid üle poole koos. Ja nii võib väga hästi juhtuda, selle peale waatamata, et pooled liikmed koos on, et niisugune otsus vastu wõetakse, mida ometi Riigikogu pärast muudab. Sellepärast arwesse wõttes seda, et töö otstarbe nõuab, et meil üks ja sama inimene mitmes komisjonis võib olla, ja kuna ta sellepärast igast koosolekust osa wõtta ei saa, siis on tingimata tarwilik, et sarnast kitsendust mitte ei tehta, et pooled komisjoni liikmed koos peawad olema.

Rkl. K. Wirma (sd.): Riigikogu liikme Tupits'a ettepanekul on weel üks teine wiga. Selles paragrahwis on uus täiendus, wõrreldes Asutawa Kogu kodukorra sama paragrahwiga, nimelt et komisjonis peab vähemalt kolm liiget koos olema, kui ta üleüldse kwoorum saab. Kui meie aga wõtame meie redaktsiooni komisjoni, siis on sel üleüldse kolm liiget, peale selle weel aruandja, nii et seal järjekulult 4 liiget on. Nii siis on selle komisjoni kwoorum kaheliikmeline. § 28 on aga öeldud, et koosolekul peab wiibima vähemalt kolm liiget, kui tema üleüldse kui kwoorum seaduslik on. Rhs. Tupits'a ettepanekus ei ole seda mitte ette nähtud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Kodukorra komisjoni liikmed rhs. Anderkopp ja Wirma on komisjoni seisukohta siin juba awaldanud. Mina oma poolt lisan weel järgmist juure. Meie Riigikogu liigete arw on wõrdlemisi väike teiste parlamentide arwuga wõrreldes. Kui meie teiste parlamentide tööd waatame, siis näeme, et teiste riikide parlamentide juures on harilikult kwoorum väiksem kui pool osa, samuti väiksemad on ka komisjonide kwoorumid. Kui meil on põhiseaduses paragrahw vastu wõetud, mille põhjal Riigikogu kwoorumiks loetakse pool Riigikogu seaduslikust koosseisust, siis on see tingitud, nagu ma juba alguses tähendasin sellest, et meie Riigikogu liigete arw wõrdlemisi väikene on. Eriti, mis puutub rhs. Tupits'i seletusse, et sagedasti Riigikogu teisiti otsustab, ja teised seisukohad vastu wõtavad, kui komisjon, siis pean ma selle kohta tähendama, et komisjon on Riigikogu abiorgan, kes teatawad küsimused läbi kaalub ja oma ettepanekud Riigikogule esitab, kuna Riigikogu on otsustaw asutus, kes nende ettepanekute kohta lõpuli otsuse teeb, nõnda et ka hra Tupits'i

ettepanek seda kindlaks ei tee. Sellepärast kodukorra komisjoni nimel ei saa mina rhs. Tupits'i ettepanekuga ühineda.

Juhataja O. Strandman: Panen rahwasaadik Tupits'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Ettepanek on häälteenamusega tagasi lükatud. Panen § 28 komisjoni poolt ette pandud kujul hääletamisele. (Hääletatakse). § 28 on vastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 29. Riigikogu komisjoni otsused tehakse liht-häälteenamusega. Häältepooleksjagunemisel pannakse mõlemad arwamised Riigikogule ette. Üksiku komisjoni liikme isearwamine pannakse Riigikogule ühes komisjoni aruandega ette, kui liige seda nõuab ja selle isearwamise kirjalikult komisjonile annab.

(Sõnasoowijaid ei ole. (Hääletamisel wõetakse § 29 ühelhäälel vastu).

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 30. Riigikogu komisjoni koosolekute kohta kirjutatakse protokollid, kus ära tähendatakse koosoleku aeg, kooslijate nimed, arutamisel olnud asjad ja wastuwõetud otsused.

Märkus: Komisjonide juhatused on kohustatud Riigikogu Juhatusetele ja wastawatele rühmadele koosolekutel olnud ja koosolekutelt puudunud liigete nimed teatama.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Sellel kujul sunnib see paragrahw komisjonide juhatuset kõigi liikmete osawõtmisest, wõi mitteosawõtmisest alaliselt teatama. See sünnitaks suure kirjawahetuse, mille all Riigikogu kantselei asjata kannataks. Selle paragrahwi juure soowitan lisada märkuse näol paragrahwi lõppu, et puuduwate liikmete nimed teatatakse aeg-ajalt. Wõiks ka märkusest „olnud“ maha jätta. (Rkl. A. Anderkopp: See on tasu pärast tarwilik teada). Minu arwates, on iga kuu kokkuvõtte loomulik. Komisjonil on oma sekretäär, kes puuduwad liikmed registreerib, kokkuvõttes teeb ja kuu lõpul kantseleile ära annab. Meil on kaugelt üle kümne komisjoni, kui iga komisjon üksikud puudumised kantseleile alaliselt teada annab, siis peab kantselei kõigi kümne komisjoni aruanded kokku wõtma ja see oleks asjata jõukulutus. Sellepärast teen ettepaneku seda paragrahwi lihtsamaks teha.

Juhataja O. Strandman: Sõna on palunud rkl. Tupits, Wirma ja Seljamaa. Mina ei leia paragrahwi, kus oleks

öeldud, et aruandja sõna väljaspool järjekorda võib saada ja sellepärast ei peaks ma sõna aruandjale andma, aga Asutawa Kogu juhatus tõendab, et niisugune praksis olla ja sellepärast on sõna rkl. Seljamaal.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Ilmaaegsete waidluste ärahoidmiseks pean asjaolude peale tähendama, et üleliigse paberirohkuse ärahoidmiseks on see kõik tarwilik, millest eelkõneleja rääkis. Kuid iga asja ei saa seaduses ära detailleerida. Kogemused, mis Asutawa Kogu ajast meie asjaajamise korda on sattunud ja mida ka wastawad komisjoni juhatused arwesse on wõtnud, on just need, et perioodiliselt teatati seda, mida rhs. Tõnisson nõuab; nimelt igal kuul seawad komisjonid liikmete nimekirjad kokku, kes komisjonist osa wõtnud ja kes puudunud, ja antakse need Riigikogu Juhatusese edasi. Kui seda wast mingisugusel põhjusel pole tehtud, siis walitses kodukorra komisjonis arwamine, et seda tuleb just perioodiliselt teha aga mitte iga komisjoni istumise kohta. Teiseks, mis puutub sellesse, et siin on sisse wõetud märkus, et teada tuleb anda ka nende liigete nimed, kes koosolekutest osa on wõtnud, siis on see sellepärast tarwilik, et normeerida tasusaamise küsimust komisjoni tööde eest.

Rkl. A. Tupits (põl.k.): Rkl. Tõnisson arwab, et see võib suurt kirjawahetust tekitada, kui komisjonid sagedasti teada annawad oma koosolekute üle. Mina arwan just wastupidi. Sest terve istungjärgu kestwusel ei ole ükski komisjon teatanud, kes on komisjoni koosolekutel käinud, kes mitte, ja sellepärast tuleks kindlaks määrata, missuguses korras teataw komisjon oma koosolekutest osawõtjate üle teatama peab. Sellepärast teen ettepaneku § 30 märkuse wiimase sõna ette mahutada sõnad: „iga kuu esimesel kuupäewal“.

Rkl. K. Wirma (sd.): See paragrahw on sama kui Asutawa Kogu kodukorras ja temal on täienduseks tarwis just seda, mida pärastised paragrahwid nõuawad registreerimiseks, kas ja kuidas on koosolek olnud, et selle eest palka maksta. Järjelikult tuleb see töö tegelikult ära teha, mis selles märkuses tähendatud: ära kirjad õieti seitsamast teadaandest Riigikogu Juhatusese ja nii, et tegelikult õieti registreeritakse selle kirja peal neid, kes koosolekul on olnud ja kes mitte ei ole olnud. Et see nii praktiliselt tehakse, pannakse

nimed ja kuupäewad üles, nii et kohe näha, kes on koosolekul olnud ja kes mitte ei ole olnud; et see selge oleks, panen ette, sellest üks kord kuus juhatusese teatada.

Juhataja O. Strandman: Rkl. Tupits on oma ettepanekut parandanud ja ta kõlab nõnda: „Iga kuu algul eelmise kuu kohta“. (Wahelhüüe J. Tõnisson'i poolt: Mina palun sõna. Ühinen selle ettepanekuga).

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Mina ühinen rahwasaadik Tupits'i ettepanekuga; palun teda koos hääletada.

Juhataja O. Strandman: Siis tuleb § 30 nii, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette kantud ühes parandustega ja lisandustega selle üle, et iga kuu algul iga eelmise kuu kohta saaks teatatud, kes on puudunud ja kes mitte, sel kujul hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei olda. Seega on see paragrahw wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 31. Iga ettepaneku wõi seaduseelnõu kohta, mis komisjoni antud, peab wiimane Riigikogule peale suusõnalise aruande kirjaliku ettepaneku tegema Riigikogu otsuse eelnõu kujul.

Kui komisjon iseäralist aruandjat ei ole walinud, siis on komisjoni esimees aruandjaks.

Rkl. W. Ernits (sd.): Teen ettepaneku § 31 esimese lõike lõppu juure lisada: „ühes põhjendawa seletuskirjaga.“ Arwan, et komisjoni tööst peaks niisugused protokollid järele jääma, milledest pärast näha oleks, mis õieti tehtud ja kuidas see küsimine läbi läinud — see oleks wäga tarwilik.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma ühinen tähepanu selle peale, et siin selles paragrahwis sõna „ettepanek“ käib ka selle hulka, mis selles paragrahwis tuleb parandada, et wahet teha selle kohta, mis nimelt selles ettepanekus tuleb parandada. (Naer).

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Pean tähendama, et sisuliselt hra Ernits'i ettepanekuga ühinen. Kodukorra komisjon on juba wastawa seisukoha wastu wõtnud nende ettekannete kohta, mis walitsuse poolt Riigikogule esitatakse; kuid pean tähendama, et komisjon seda küsimust komisjoni aruande kohta mitte ei ole arutanud ja nõnda ei saa ma mitte komisjoni nimel ühineda, waid palun hra Ernits'i ettepanekut eraldi hääletada.

Juhataja O. Strandman: Panen § 31 ühes Ernits'i parandustega hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei olda. Sellega on see paragrahw ühes parandustega vastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 32. Riigikogu komisjoni koostolekute protokollid ühes asjasse puutuwate materjalidega antakse asja lõpetamisel Riigikogu Juhatusesele edasi.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 32 ühelhäälel vastu).

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 33. Kui erikomisjon oma ülesande lõpetanud, siis peab ta Riigikogule komisjoni lõpetamise ettepaneku tegema. Komisjoni tegewus loetakse lõpetatuks ainult Riigikogu sellekohase otsuse põhjal.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Siin on, minu arwates, sisemine wastolu olemas. Kõneldakse „erikomisjonist“. See on siis tõesti komisjon üksiku asja jaoks. Ja nüüd nõutakse, et Riigikogu weel sarnase eritiwalitud komisjoni lõpetamise kohta otsuse teeks. Minu arwates, on ometi selge, et kui komisjon on üksiku asja jaoks walitud ja see asi on õiendatud, siis on seega ka komisjon kadunud. Et aga kahtlane wõib olla missugusest silmapilgust see kadumine algab, siis wõidakse siin wahest sellest kõnelda, missugusest silmapilgust tuleb erikomisjon lõppenuks arwata. Kui meie hakkame erikomisjoni weel eriti siin seadusandliselt lõpetama, siis on see, minu arwates, täiesti ilmaaegne ja asjata ajawiitmine. Ja panen ette § 33 nii redigeerida: „Erikomisjoni tegewus loetakse lõppenuks silmapilgust, kus Riigikogu erikomisjoni poolt tehtud ettepaneku eelnõu on lõpulikult ära otsustanud“.

Rkl. K. Wirma (sd.): Oleks wäga soowitaw olnud, et rkl. Tõnisson oleks ennast tutvustanud selle korraga, kuidas Asutawa Kogu ajal komisjonid oma tegewust lõpetasid. See § 32, mis eelpool oli ja kus on öeldud, et peawad protokollid ära antud olema, see on osalt tänini täitmata. Ma saaks aru, kui need protokollid oleksid tõesti ära antud, siis wõiks ka oletada, et komisjonid on oma tegewuse lõpetanud. Aga see küsimus on tõepoolest lahtine, ja seda lahtist seisukorda nähes ja et ei tea, millal see moment just tuleb, mil komisjoni protokollid ja materjalid peawad Riigikogu Juhatusesele üle antama, on ju ometigi palju selgem, kui niisugune kord maksuma pannakse, et kellegil ei ole selle

wastu waielda. Et § 32 täitmiseks pole tungi olnud, siis on ka see tegemata jäänud, mis korraliku asjaajamise juures tingimata tarwilik. Et § 32 korralikult täidetakse ja materjaal arhiivi antaks, just selleks ongi § 33 tõukeks waja, kuigi ka pealt näha selle paragrahwi tarwidus, ülearune näib olewat. Komisjon kaalus seda tegelikku asja ja leidis, et on tarwis niisugune paragrahw, mis otsekohe näitaks, millal just erikomisjonid oma tegewuse lõpetawad ja järjekult oma asja likwideeriwad. Ma pean weel ütleva, et siin seisab sõna „ettepanek“ — minu arwates, selles tähenduses, mis parandust nõuab, ja parandada tuleb, nagu eelmistes paragrahwides juba tehtud.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Seda seadust peab sellel kujul, nagu ta siin üles pandud, õigusteadlase seisukohast waadates nimetama „katseks kohatu wahendiga“. Peab ütleva, et seadus ise mitte midagi ära ei tee, kirjuta paragrahwe nii palju, kui tahad; seadus jääb paberile, asi aga läheb oma teed. Seadus annab ainult tegewusele teatawa kindla aluse, mille peal tegurid ennast awaldada wõiwad. Ja kui meil ka igasuguseid seaduse paragrahwe olemas oleks, aga teatawad elundid wõi orgaanid Riigikogus ei funktsioneerid, siis jääwad paberid ikkagi ainult paberiteks. Tarwis on luua seisukord, et Riigikogu Juhatus wõiks komisjonidelt välja nõuda nende passid ja paberid. Tarwis on temale seda wõimaldada teatawa paragrahwi kaudu, et temale keegi ei saaks wastata: kuulge, mis teie meie käest nõuate, ehk mis põhjal seda nõuate? Eks Riigikogu Juhatus oleks siis sarnases seisukorras, et kui ta tahaks komisjonidelt nende asjaajamise likwideerimist nõuda, ei saaks ta seda teha. Sellepärast on waja asjale seadusline alus luua, senniste kogemuste peale waadates, teataw kindel kord maksuma panna. Kuid see ei sunni weel nii kaugele minema, et Riigikogu peaks uue seaduse selle kohta andma, et üksiku juhtumise jaoks loodud komisjon oma tegewuse peab lõpetama. Nagu ma ütlesin, on see suguste erikomisjonide olemasolu alati ajutine, ja sellepärast ei wõi meie öelda, et meie peaks eriseaduse wõi otsuse tegema, wõi seaduse välja andma, et erikomisjoni käest saaks tema asjaajamine üle wõetud, et tema käest paberid kätte saada. Waid ma arwan, et aitab sellest küll, kui meie silmapilku ära tähendame, millal komisjon oma tegewuse lõpetab. Siis järgneb sellest iseenesest, et Riigikogu Juhatusel õigus on komisjonilt tema

asjaajamise kohta, käiwaid paberid nõuda. Sellega on ka asi likwideeritud. Wõiks ka weel seda öelda, et komisjon oma tegevust lõpetades peab oma paberid ära andma, aga see on juba iseenesest mõistetaw. Nii on ainult waja silmapilku konstateerida, millest peale erikomisjon lõppenuks loetakse. Selles mõttes peaks see nii olema, et see lõppemine automaatselt sünnib, ilma eriseaduseta.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Riigikogu Juhatusel on loomulikult õigus mõnelt erikomisjonilt, kelle peale mingi ülesanne on pandud, selle ülesande wõi küsimuse lõpuliku läbiwaatamise järele nõuda, et ta oma asjaajamise Riigikogu Juhatusetele üle annab. Sagedasti seisame aga koguni teise nähtuse ees; sarnases seisukorras olime, nimelt Asutawa Kogu kestwuse ajal. Ma juhin tähelepanu järgmise asjaolu peale, kui ma ei eksi, waliti meil ühel Asutawa Kogu koosolekul komisjon, kes pidi 3—4 Asutawa Kogu liikme süüteod läbi waatama; nimelt oli walitsuse poolt ette pandud neid Asutawa Kogu liikmeid kohtuwõimude kätte wälja anda, ja selleks waliti wastaw erikomisjon; ma ei mäleta, kas oli see 3 wõi 4 Asutawa Kogu liikme asja läbiwaatamiseks; aga peale selle tuli walitsuse poolt Asutawale Kogule weel uus ettepanek uue Asutawa Kogu liikme asjas, ja Asutaw Kogu otsustas automaatselt seda asja anda sama erikomisjoni kätte, mis oli asutatud kolme liikme asja läbiwaatamiseks. Kui ma ei eksi, tuli sarnaseid juhtumisi Asutawas Kogus weel paar tükki ette, ja Asutawa Kogu juhatus ei astunud sellele mitte wahele, ja asi ei olnud wastawas komisjonis weel mitte otsustatud; sarnast seisukorda arwesse wõttes, et samasugused nähtused wõiwad ka Riigikogus korduda, asus kodukorra komisjon seisukohale, mis on wäljendust leidnud kodukorra § 33, ning kodukorra komisjoni nimel, kes seda küsimust mitmekordselt on läbi arutanud, ei saa ma mitte rhs. Tõnisson'i ettepanekuga ühineda ja palun sellepärast seda ettepanekut üksikult hääletamisele wõtta.

Juhataja O. Strandman: § 33 kohta on rkl. Tõnisson'i poolt parandus tulnud, mis temale teise kujud annab; ma panen kõige pealt h-ra Tõnisson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Ettepanek on saanud poolt 30 häält, wastu 12. Sellega on siis herra Tõnisson'i ettepanek wõi § 33 herra Tõnisson'i poolt ette pandud redaktsioonis wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: V. Riigikogu koosolekud. § 34. Riigikogu koosolekud awab, juhatab ja lõpetab Riigikogu esimees wõi abiesimees.

Rkl. Tõnisson (rhw.): Ma palun komisjoni aruandjat selgitada, kas mingisugune järjekorra ümbermääramine siin mitte tarwilik ei oleks. Kes määrab tarbekorral ära, kas juhatab esimees wõi abiesimees? (Hüüded kohalt: See on juhatuse asi!). Ma arwan seda ka, et kui näituseks esimees juhatab ja tema tahab juhatuse anda abiesimehe kätte, siis otsustab tema seda ise. Aga kas selles paragrahwis ei peaks see kord ära tähendatud olema? Praktiliselt ei pruugi see ju sekeldusi sünnitada, aga wõib ju ometi olla, et mõni abiesimees teatawa asja arutamise puhul ei taha juhatamist oma peale wõtta. Ja wõib olla, et niisugusel korral sekeldusi tuleks. Peab silmas pidama, et üksikuid juhatuse liikmeid on mitmesugustest rühmadest. Ja mingisugusel põhjusel wõib wahest sise mine streik algada. Seda ei tohiks mitte juhtuda. Ma ei tulle ju, et see tegelikult nii just pruugib olla, aga meie peame seaduse tegemisel igasuguste juhtumistega rehken-dama. Sellepärast oleks hea, kui ära tähendataks, kes otsustab millal üks wõi teine abiesimeestest juhatuse oma peale peab wõtma.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Rhs. Tõnisson'i küsimise peale wõin ma järgmist wastata, et komisjon asja sel kujul üleüldse ei arutanud, arwates, et juhatamise kord on juhatuse enese asi. Kui aga rahwasaadikud soowiwad siin mingisugust ettepanekut selles asjas teha, siis on loomulikult igalühel selleks wõimalus. Kuid kodukorra komisjon ei leidnud tarwiliku olewat siia mingisuguseid wastawaid määrusi selles asjas sisse wõtta.

(Sõnasooiwaid enam ei ole. (Hääletamisel wõetakse § 34 ilma ühegi wastuhääleta wastu).

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 35. Riigikogu koosolekud on otsuswõimulised, kui on koos vähemalt pooled liikmed tema seaduslikust koosseisust (põhis. § 46).

Koosolek on nii kaua otsuswõimuline, kui keegi Riigikogu liige kwoorumis kohta kahtlust ei ole awaldanud. Wiimasel korral kuulutab juhataja 5 minutilise waheaja ja peale waheaja teeb koosolekul wiibiwate liigete arwu kindlaks ja kwoorumis puudusel lõpetab koosoleku.

Riigikogu koosoleku awamiseks nõutaw kwoorum määratakse kindlaks koosolekule ilmunud Riigikogu liigete allkirjade läbi kwoorumraamatus, mis tunni aja jooksul koosoleku alguseks määratud ajast arwates koosoleku ruumis sissekirjutamiseks lahti on.

§§ 2, 36, 71, 81, 82 ja 113 ettenähtud hääletamistel loetakse koosolijate liigete arwuks „poolt“ ja „wastu“ hääletajate ja erapooletuks jäänud Riigikogu liigete kogusumma. Kui tähendatud kogusumma on wäiksem seaduslikust kwoorumist, siis loetakse hääletamine maksusetaks ja juhataja kuulutab 5-minutilise waheaja. Peale waheaja toimetab juhataja nagu käesolewa paragrahwi teises lõikes ette nähtud.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku selle paragrahwi neljandamast lõikest wälja jätta §§ 2 ja 82. § 2 tuleb sellepärast wälja jätta, et ta II lugemisel juba parandatud kujul wastu wõeti, ja järjekult siin enam kwoorumilugemist tarwis ei ole ette näha, nagu selles paragrahwis on kästüd, ja § 82 kohta on ettepanek ka seda paragrahwi lihtsustada. Nõnda siis tuleks paragrahwi neljas lõige alguses lugeda: „§§ 36, 71, 81 ja 113“, kuna §§ 2 ja 82 wälja jätta.

Rkl. A. Schulbach (töer.): „Koosolek on nii kaua otsuswõimuline, kui keegi Riigikogu liige kwoorumi kohta kahtlust ei ole awaldanud. Wiimasel korral kuulutab juhataja 5-minutilise waheaja ja peale waheaja teeb koosolekul wiibiwate liigete arwu kindlaks ja kwoorumi puudumisel lõpetab koosoleku“. Tähendab, igakord, kui keegi Riigikogu liige on kahtlust awaldanud kwoorumi kohta, peab juhataja tegema 5-minutilise waheaja, isegi sarnasel puhul, kui kwoorum silmanähtawalt koos on. See paragrahwi nõudmine on muidugi wälja kutsutud komisjoni heast tahtmisest, et kwoorumi puudumise korral võimalik oleks Riigikogu liikmeid kõrwalistest ruumidest saali kutsuda, kui kwoorumiküsimus mõne koosolija poolt üles tõstatatakse ja arwamisest, et kwoorumiküsimus ainult siis üles tõstetakse, kui ettepanija ise kindel on kwoorumi puudumise üle. Sarnasel puhul ei ole tõesti teist teed, kui wäljast liikmeid sisse kutsuda, kuid oppositsioon wõib seda paragrahwi töö takistamiseks ära kasutada. Prügib ainult oppositsiooni liikmel kätt üles tõsta, ja öelda, et kwoorumi ei ole, ja kas sel puhul, kui kwoorum silmanähtawalt koos, on juhataja kohustatud 5-minulist

waheaga kuulutama. 5 minuti pärast awatakse koosolek uuesti, kuid waewalt saab mõni sõna räägitud, siis tõstab jälle keegi kwoorumi küsimuse üles ja nii wõib koosoleku töö täiesti takistatud saada. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Selle peale poleks meie tulnudki, kui Teie poleks õpetanud. Üleüldine naer). Et nüüd seda ära hoida, oleks tarwilik, et juhataja oma äranägemise järele waheaga kuulutada, aga ka mitte kuulutada wõib. Panen ette I lõike II lauset järgmiselt lugeda: „Wiimasel korral teeb juhataja koosolekul wiibiwate liigete arwu kindlaks kas otsekohe ehk peale 5-minutilise waheaja ja lõpetab kwoorumi puudumisel koosoleku“.

(Juhatama asub abiesimees K. Wirma).

Rkl. O. Strandman (töer.): Austatud rahwasaadikud. Mina pean ütlemä, et olen arwamisel, et 5-minutilise waheaja määramist selle paragrahwi II lõikes waja ei ole. Juhatajal on õigus üks kord waheaga määrata, ja see on siis, kui koosolekul niisugune lärm ja korratus, et koosolekut edasi pidada ei saa, ja niisugust õigust temale rohkem anda ei wõi, ehk siis peaks Riigikogu seda ise otsustama, et kui on tekkinud kwoorumi küsimus ka waheaga määrata. Ma arwan, et kui Riigikogu liikmed mitte saalis ei wiibi, siis wõib juhataja lihtsalt natukene ära oodata ja kella anda, nõnda et kõik liikmed saaksid saali tulla, ja ma arwan, et selles ei saa juhatajat keegi takistada, ja selle läbi saaks siis, kui kõrwalruumides nii palju Riigikogu liikmeid on, et kwoorumi kokku saab, koosolekut jätkata. Mina olen selle paragrahwi esimeses jaos hra Schulbach'i ettepaneku poolt ja paneks ette „kas otsekohe ehk peale 5-minutilise waheaja“ maha kustutada, sest seda wõiks Riigikogu ise otsustada. Teen ka ettepaneku, et selle paragrahwi wiimane lõige, kus ka niisuguse 5-minutilise waheaja kuulutamine ette nähtud, wälja jätta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Mina panen ette selle paragrahwi 3 lõikes wälja jätta kahte wiimast rida, nimelt sõnad: „mis tunni aja jooksul koosoleku alguseks määratud ajast arwates koosoleku ruumis sissekirjutamiseks lahti on“, sellepärast et kodukorra wiimane paragrahw täiesti selle wastu käib ja temal mingit tegelikku otsustarbet ei ole. (Rkl. A. Anderkopp kohalt: Teie eeldate, et allkirjad peawad alati waletama). Ma ei eelda mitte midagi.

Rkl. A. Rei (sd.): Sedasama otstarbet, mida kodukord tahtis kätte saada

selle 5 minutilise waheajaga kwoorumi kohta kahtluse awaldamise juures, saaks kätte sellega, et märkus juure lisatakse, et alati, kui kwoorumi kohta kahtlus awaldatakse, on igal Riigikogu liikmel õigus nõuda 5 minutilise waheaja määramist, et Riigikogu liigetele wõimalust anda saali sisse tulla.

Juhataja K. Wirma: Palun kirjalik ettepanek sisse anda.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Mina arwan, ei ole sugugi tarwis, et raamat tingimata tund aega nime sissekirjutamiseks lahti peab olema. Keegi ei wõi nii täpipealt ära määrata, et keegi koosolekule tulemisega hiljaks jääda ei wõi. On wõimalik, et keegi tuleb siia tunni jooksul peale koosoleku algust, unustab aga esimesel silmapilgul nime raamatusse kirjutamata. Siis peab ta, ei tea missuguseid tõendusid ette tooma, et tema on koosolekul olnud. See on juba umbes sarnane lugu, nagu koolis hiljaksjäänud õpilasi üles kirjutatakse. Sellepärast arwan, sellest paragrahwist tulewad wälja jätta sõnad: „mis tunni aja jooksul koosoleku alguseks määratud ajast arwates“.

Juhataja K. Wirma: Palun teie ettepanekut kirjalikult sisse anda.

Rkl. W. Ernits (sd.): Ma ei tee ettepanekuid, waid jutustan, kuidas Soomes kwoorumi kindlaks tehakse. Ütleme, et koosolek peab algama punkt kell 6 ja sel ajal hüütakse rahwasaadikud nimepidi wälja. Mitteilmunud selleks ajaks parlamendi liikmete nimed tõmmatakse nimekirjast maha ja nad loetakse puuduwateks.

Rkl. E. Martinson (sd.): Mina teen ettepaneku § 35 II lõikes juure wõtta sõnad: „peale kolmekordse helistamise“, nimelt eelwiimases reas, nii et wälja tuleks „teeb koosolekul wiibiwate liigete arwu peale kolmekordse helistamise kindlaks ja kwoorumi puudumisel lõpetab koosoleku“. See on ka tarwitusel wist teistes parlamentides ja kolmekordse helistamise juures ei oleks waja hääletada, kas on tarwis wahe- aega määrata.

Rkl. A. Rei (sd.): Teen ettepaneku § 35-dat anda komisjoni uueks redigeerimiseks.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Et siin tõesti terve rida parandusi ette on kantud, siis on Riigikogu liigetel praegu raske seisukohta wõtta, ja sellepärast ühinen mina rkl. Rei ettepanekuga seda paragrahwi komisjoni anda.

Juhataja K. Wirma: Rhs. Martinson, palun ettepanekut kirjalikult anda! Ettepanek on tehtud seda paragrahwi komisjoni tagasi anda ühes nende materjalide ja parandustega, mis on sisse antud. Kes selle ettepaneku poolt on, neid palun käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei olda, sellega on see ettepanek vastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: § 36. Riigikogu koosolekud on awalikud, ainult erakorralistel juhtumistel, kui sellega on nõus $\frac{2}{3}$ koosolijaist liigetest, wõib kuulutada Riigikogu koosoleku kinniseks (põhisead. § 47).

(Juhatama hakkab esimees O. Strandman).

Rkl. J. Wanja (kom.): Mina paneksin ette § 36 vastu wõtta järgmise tekstiga: „Riigikogu koosolekud on awalikud. Riigikogu ei kuuluta oma koosolekuid kinnisteks“. Selle ettepaneku vastu toodakse muidugi põhjenduseks, et põhiseaduses on ette nähtud kinnised koosolekud erakorralistel juhtumistel. Mina oma ettepanekut ei hinda ka just mitte rewolutsioonilisena, mis tahaks põhiseaduse paragrahwi murda, kuid ma tahaksin sellega tähendada, et Riigikogu otsustaks, et ta ühtegi juhtumist erakorraliseks ei tunnista ja sellepärast määrusse ei wõta mitte paragrahwi, et koosolekuid wõib kinniseks kuulutada. Mis on siis õieti erakorraline juhtumine? Wõiks meele tuletada, et Asutawas Kogus walitsuse deklaratsioonid olid õige korrapäralised nähtused, aga kui nüüd Riigikogus walitud walitsus esineks deklaratsiooniga, siis ei saa küll waielda, et see erakorraline juhtumine ei oleks, kuid sellepärast ei oleks tarwis kinnist koosolekut määrata. Ennematel aegadel parlamendi kinniste uste taga otsustati wälispoliitilisi ja sõjaküsimusi ja muid tähtsaid asju, wististi küll selleks, et need kinnised ukSED wälisriikide esitajale tropiks kõrwade ees oleks, et nad midagi kuulda ei saaks, mida seal on otsustatud. Meie aga teame, et wälisriigid ja nende esitajad olid alati kõige paremini informeeritud kinniste uste taga tehtud otsustest, kuna samal ajal oma riigi rahwas alati kõige wähem teadis. Senni ei ole Riigikogu enamus otsusele jõudnud, ega tarwliku leidnud olewat, koosolekuid kinnisteks kuulutada, see tähendab, et sellelt koosolekult kõrwaldada neid, kes tähtsamatest komisjonidest kõrwaldatud ja kõrwaldada ka ajakirjanduse esitajaid. Ma juhin tähelepanu selle peale, et teie, ma

arwan, saate praegu kätte wiimast ilma kinnise koosolekuta: meie kodanline ajakirjandus on nii hästi distsiplineeritud selle kodanlise keskkoha Toompea kaudu, et ta iga liigutuse täiesti selle näpunäite järele teeb, ja kommunistline ajakirjandus ei saa üleüldse ilmuda, sest sellesama kodanlise keskkoha näpunäite peale on kõik trükikojad ka distsiplineeritud, et nad meilt ühtegi rida trükki ei võta. Warsti saab ka töolistemajast eht pangamaja ja „Wälwaja“ seltsimaja eraomanduseks antud ja meil on teada, et awaliku taewa all koosolekuid pidada ei saa. Sellega ei saa kuidagi tööliste kõrwu lasta teateid asjust, mis siin tehakse ja selge on, et töörahwale need koosolekud juba ilma kuulutamisetä kinnised on. (Rkl. J. Tõnisson kohalt: Nad wõiwad ju saali tulla!). Omal ajal oli Asutawal Kogul oma kinnine koosolek, ja nüüd mäletame wäga hästi, et seal otsustati jaatawas mõttes esimene sõjakäik Judenitschiga punase Peeterburi peale, tühtlasi ka Koltshaki walitsuse toetamine. Sellepärast siis oleks töörahwa huwidele wastuwõetaw see, et Riigikogu koosoleku saali ukseid ja aknad peawad pärani lahti olema. Sellega põhjendan ma oma ettepanekut.

Kommisjoni aruandja J. Seljamaa: Austatud eelkõneleja ettepanekuga ei saa ma komisjoni nimel mitte ühineda. Erakond, kelle esitajana rhs. Wanja üles astus, on mitmel korral seletanud, et nemad praegust riigikorda ei tunnista ja loomulikult ka kõrgemat wõimu, kes praeguse riigikorra esitajana koos istub, tähendab Riigikogu. Kui meie wõtame sellesama kolmanda internatsionalistide „kodukorra“, mis wälja on töötatud neile liigetele, kes kodanliste wabariikide parlamentides tegewuses on, seal on otsekohe öeldud, et iga kommunist parlamendi saadik ei ole mitte rahwaesitaja, waid agitaator, kes waenlase leeri on sattunud. On loomulik, et need isikud, kes ennast siin meie waenlasteks tunnistawad, sellesarnase ettepaneku teewad, mis mitte kasulik ei ole Eesti riigile, waid Eesti riigi waenlastele. Sellest seisukohast wälja minnes ei ole meil mingit põhjust ühineda ettepanekuga, mis otsekohe Eesti riigi wastu on sihitud. Siiski tohiks ma rhs. Wanja ja tema mõtteosaliste tähelpanu veel järgmise asjaolu peale juhtida. Nad on 3 internatsionaali poolehoidjad ja tunnistawad seda riigikorda, mis 3 internatsionaali põhimõttega kokku käib. Ma pean siiski tähelpanu selle peale juhtima, missugune kord walitseb neis asutustes, mille poolehoidja rhs. Wanja on.

Rhs. Wanja tahab meie Riigikogule niisugust kodukorda luua, mis isegi kolmanda internatsionaali meeste asutustes maksew ei ole. Meie teame, et kolmanda internatsionaali täidesaatwa komitee ja tööliste, talupoegade ja kasakate täidesaatwa komitee koosolekule pealtkuulajatena kõiki isikuid ei lasta, waid sinna pääsewad ainult riigile ustawad kodanikud. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga kongressile?). Mina loen oma kohuseks Riigikogu liigete tähelpanu selle peale juhtida, et rhs. Wanja ei ole oma ettepanekut mitte uue kodukorra parandamise mõttes teinud, waid sel otstarbel, (Wahelhüüe pahemalt poolt: Et õhku lasta), sel otstarbel, et neid otsuseid täide wiia, mis wast kusagilt mujalt temale ülesandeks on tehtud. (Sagedad wahelhüüded pahemalt poolt). Sellepärast ei wõi ma selle ettepanekuga mitte ühineda.

Juhataja O. Strandman: Palun ilma sõnawõtmata koha pealt mitte rääkida! Kas teie sõna soowite, herra Wanja? (Wahelhüüded pahemalt poolt ja naer). Siin on parandus tulnud rkl. Wanja poolt järgmise tekstiga: „Riigikogu koosolekud on awalikud. Riigikogu ei kuuluta oma koosolekuid kinnisteks.“ Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse). Seega on rkl. Wanja parandus rõhuwa enamusega tagasi lükatud. (Rkl. J. Allikso kohalt: Ära lugeda). Hea küll, loeme ära. (Hääletatakse uuesti, misjuures sekretäär hääli loeb). Ettepanek on saanud 14 häält poolt ja 38 wastu ja on seega tagasi lükatud. Ma panen selle paragrahwi hääletamisele komisjoni aruandja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on see paragrahw wastu wõetud.

Kommisjoni aruandja J. Seljamaa: § 37. Riigikogu koosoleku päewakorra määrab kindlaks juhatus, sellest hiljemalt päewal enne koosolekut Riigikogu liigetele ja Wabariigi Walitsusele kirjalikult teatades. Riigikogu wõib aga seda ise määrata, täiendada ehk muuta.

Kui Riigikogu ise järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaks on määranud, siis ei saadeta selle paragrahwi esimeses lõikes ettenähtud kirjalikku teadet.

Juhatus peab päewakorra määramise juures ka wanematekogu otsust tähele panema.

Rkl. A. Tupits (põl.-k.): Käesolewas paragrahwis panen järgmise paranduse ette: esimeses lõikes wiimases lauses sõna „seda“ asemel lugeda „päewakorda.“

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Silmas pidades, et rkl. Tupits'i poolt ettekantud parandus redaktsiooni-line on, ühinen mina sellega.

Juhataja O. Strandman: Panen § 37 hääletamisele komisjoni poolt ette-pandud kujul rkl. Tupits'i parandusega. (Hääletatakse). Sellega on § 37 vastu võetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: VI. Ettepanekute ja seaduseelnõude esitamine, arutamine ja lugemine. § 38. Riigikogu liige võib Riigikogule ettepanekuid teha. Ettepanekud peavad kirjalikud olema Riigikogu otsuse eelnõu kujul.

Riigikogu Juhatusel on õigus leppida suusõnalise ettepanekuga ainult korra kohta käivate ettepanekute puhul.

Selle peatüki kohta tuleb tähendada, et see endine pealkiri on ja wastawalt möödaläinud koosolekul wastuwõetud parandusele tuleb lugeda „ettepanekute“ asemel „ettekannete“.

Rkl. K. Wirma (sd.): Et nüüd ettepanekute asjus kindlam worm ja kindlamad mõisted on maksma pandud, siis peab see segane kord, mis § 38 on, tingimata kõrvaldatud saama. „Ettepanekud“, mis „ettepanekuteks“ jäävad, tulewad eraldi ära tähendada ja „ettekannetest“ lahutada ja nendest tuleb teistes teatawates paragrahwides rääkida. Üksikud selle paragrahwi osad tulewad paigutada osalt järgmise § 39 juure ja osalt tuleks nad ülesse võtta uue paragrahwina § 73 järele, kus puhtalt räägitakse nendest „ettepanekute“st, mis seaduseelnõude ja ettekannete kohta tehakse. Neid kaalumisi arwesse wõttes, panen mina ette seda § 38 niisugusel kujul, nagu ta siin ette pandud on, koguni wälja jätta.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Herra Wirma ettepanek oleks wäga suure ulatusega. Siin tahetakse ometi selles § 38 ära tähendada laialist õigust, mis nüüd Riigikogu liigetel on, mitte aga ainult rühmadel. Kui meie siit selle märkuse wälja jätame, siis wõime küsida, kas meil ei nõuta ettepanekutele teatawat hulka allkirju ja kas üksik liige võib ettepanekuga esineda? See õigus on nii tähtis, et meie seda siin mitte tähendamata ei wõi jätta. Mina olen hra Wirma ettepaneku vastu.

Rkl. W. Ernits (sd.): Mina teeksin § 38 I lõikele järgmise paranduse: „Esitused wõiwad sisaldada ka enam kui ühe

ettepaneku, sama asja kohta waliwaks seisukoha wõtmiseks Riigikogu poolt.“

Et mitte paremad ettepanekud ära ei langeks, wõiks esitused sisaldada ka enam kui ühe ettepaneku.

Rkl. K. Wirma (sd.): Kui rhs. Tõnisson arwab, et õigused Riigikogu liigetel ettekannete ja ettepanekute esitamises kaotsi lähewad, kui selle paragrahwi kuju kaob ja kusagil mujal neid enam ette ei tule, siis on see arwamine ekslik. Et seda eksiarwamist ära hoida, teatan, et selle paragrahwi osad tulewad järgmises ja ühe teise uue paragrahwi täiendusena ette. Kui meie wõtame § 39, siis näeme, et peale Riigikogu liigete on õigus esineda Riigikogule ettepanekutega Wabariigi Walitsusel ja tema üksikutel liigetel ja weel teistel. Siin on päris selgesti ära öeldud, et seaduseelnõu esitamiste ja ettekannete asjus on Riigikogu liigetel kõige laiemad ulatused. Wõib olla, et Riigikogu liigetel on raske minu ettepanemisi uskuda, ja wõib olla, et mina ka wõin eksida, sellepärast oleks ehk parem, kui ettepanek tehtaks paragrahw komisjoni anda. Mina seda ettepanekut ei tee, sest minule on asi selge ja ka arusaadaw, et niisugusel kujul on § 38 täitsa ülearune ja tuleks sellepärast wälja jätta.

Rkl. A. Rei (sd.): Ma teen ettepaneku § 38 anda ühiseks läbiwaatamiseks kodukorra ja redaktsiooni komisjoni, kelle ülesandeks oli kodukorda wälja saata ja ei olnud mitte termini loonud, missuguseid küsimusi kodukorra komisjon ei wõinud otsustada. Kui aga järgmistes paragrahwides seesama küsimus jälle sagedasti ette wõib tulla, ja ükskõik, mis meie teeksime, kas meie üleüldse täna praegu selle eelnõu arutamisele wõtaksime wõi jätame selle peatüki waele, kuid kui teda edasi arutate, siis wõib iga järgmise paragrahwi ettekandmise juures uuesti see küsimus tekkida ja pärast peab seda küsimust redaktsiooni ja kodukorra komisjonides uuesti üles wõtma. Mina arwan, et kui tehakse ettepanekuid järgmise peatüki juure üle minna, terwet eelmist peatükki waele jättes, ehk jätta üleüldse selle eelnõu arutamine pooleli ja järgmise punkti juure üle minna, ja ma usun ka et kodukorra komisjoni aruandja wõib olla ka ehk sellega ühineks. Mina teen ettepaneku § 38 praegu mitte ära otsustada, waid ta kodukorra ja redaktsiooni komisjoni ühisele läbiwaatamisele anda.

(Juhatama hakkab abiesimees K. Wirma).

Rkl. O. Strandman (töer.): Ma toetan rkl. Rei ettepanekut ja pean tähendama, et lugu herra Wirma ettepanekuga, mis Riigikogu liigetele enne pühi juba kätte saadeti, nagu selgus, nii on, et herra Wirma parandused Riigikogu kodukorra kohta kodukorra komisjonis mitte arutusele ei ole olnud, sest et komisjon ei ole wahepeal koos käinud, siis oleks just tarvilik, et seda ettepanekut seal läbi arutataks. Kui meie aga kodukorra nii wiisi wastu wõtaksime, siis ei ole wõimalik enam neid paragrahwe parandada ja meie saaks niisuguse kodukorra, mis tööd ei hõlbustaks, waid meie täitsa kammitas oleks.

(Juhatama hakkab esimees O. Strandman).

Rkl. E. Martinson (sd.): Kui § 38 läheb komisjoni arutusele, mille wastu midagi öelda ei oleks, siis ei tarvitseks mul sõna wõtta, aga et ma ei tea, kas sarnane otsus wastu wõetakse, siis loen tarwilikuks kõneleda ja, nimelt herra Wirma ettepaneku wastu. Tema wastu peab olema kõige pealt seaduse konstruktiivse külje poolest. Järgmine paragrahw räägib, et peale Riigikogu liigete on õigus esineda Riigikogule ettepanekutega Wabariigi Walitsusel ja tema üksikute liigetel, riigikohtul, riigikontrolööril ja teistel asutustel ning ametnikkudel, kellel eriseaduse järele selleks õigus. Selle paragrahwi redaktsioon tunduks ebamäärane, kui ei oleks eespool paragrahwi, millega kindlustatakse Riigikogu liigetele õigus ettepanekutega esineda. Teiseks, ei wõiks Riigikogu liigete sarnane tähtis õigus, nagu seda on ettepanekute tegemise õigus, seaduses ainult mööda minnes tähendatud olla. See konstruktsioon on täiesti ebamäärane ja sellepärast tuleks seda paragrahwi komisjoni anda, kus teda uuesti läbi arutatakse.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Mina ei seisa selle paragrahwi arutamise edasiükkamise wastu. Soowitaksin aga oma poolt, herra Rei ettepanekut mitte täielikul kujul wastu wõtta. Eitan herra Wirma ettepanekut sellepärast, et see asja väga keeruliseks teeb. Esiteks arwan mina, et kui meie siin Riigikogu liigetest kõneleme, siis § 39 tähendatud õigus Riigikogule esineda ettepanekutega, mitte weel sedasama ei tähenda, mis on tahetud § 38 ära öelda. Waid § 38 on palju rohkem ära öeldud, kui § 39. Wäljaspoolt wõidakse teatawate ettepanekutega Riigikogule esineda, aga Riigikogu liigetel on õigus nii

hästi „ettepanekutega“, kui ka „ettekannetega“ esineda. Ettepanekute kohta on just tähtis, nagu kodukorra komisjoni poolt ette pandud, et ettepanekutelt mitte ei nõuta mitut allkirja. See õigus peab iseäranis ära tähendud olema. Rkl. Martinson on juba konstruktiivselt seisukohalt § 38 puuduliku kuju peale tähelpanu juhtinud, aga § 38 ärajätmine tähendaks suurte õiguste kärpimist, mis siin enne on ära tähendatud. Sellepärast paneksin ma ette, et § 38 wõidaks nii redigeerida: „Riigikogu liige wõib Riigikogule esineda ettekannete ja ettepanekutega.“ Siis läheks edasi määrus, et „ettepanekud“ peawad kirjalikud olema. Kui keegi, näituseks ettepaneku mõne seaduseelnõu kohta teeb, siis peab see kirjalik olema. Muidu aga oleksin selle poolt, et asi läheks komisjoni ja seal arutataks ta läbi.

Komisjoni aruandja J. Seljamäe: Mina ühinen nende ettepanekutega, et kodukorra arutamist praegu katkestada ja teda anda komisjoni läbiwaatamiseks. Peale selle on kell juba 8, aeg ligineb waheajale ja peale waheaja, Riigikogu eilast kogemust arwesse wõttes, wõib olla, teebki ta wastawa otsuse järgmise eelnõu juure üle minna.

Juhataja O. Strandman: Et kodukorra komisjon teaks seisukohta wõtta, siis panen selle paragrahwi ühes kõigi ettepanekutega anda kodukorra ja redaktsiooni komisjonidesse läbiarutamiseks, hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. On ettepanek tehtud waheaga määrata. Palun neid, kes $\frac{1}{4}$ tunnilise waheaja poolt on, kätt üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Kuulutan waheaja.

(Waheaja algus kell 7.50 min.).

Koosolek peale waheaga algab kell 8.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees K. Wirma; sekretääri kohal abisekretäär J. Bergman.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

7. Põllutöölise Töökaitse komisjoni aruandja ja palamisjoni aruandja A. Schulbach (loeb):
gaolude korraldam. seadus. § 7. Palka on tööandja kohustatud maksma aastatöölisele vähemalt 4 korda aastas iga 3 kuu tagant, kisuures vähemalt pool osa moonawiljast iga kolme kuu algul ette maksta tuleb.

Rkl. J. W a n j a (kom.): Panen ette §7 järgmiselt muuta:

„Palka on tööandja kohustatud maksuma aasta- ja suwitööliste vähemalt iga kuu, lühemaaja põllutööliste aga vähemalt kord nädalas, kusjuures vähemalt pool osa naturaal- ja rahapalgast iga kuu ehk nädala algul maksta tuleb.“

Põhjendan oma ettepanekut järgmiselt: § 7 käesolewas määruses määrab palgamaksmise 4 korda aastas rahapalga suhtes, sel juhtumisel tuleb aga töölisel, — olgugi, et lubatud on pool osa moonast iga 3 kuu algul ette maksta, — ikkagi poolteist kuud palgata olla, eraldi sel juhtumisel, kui ta weel oma ülespidamise ehk toidu peal on. Et seda ära hoida, tuleks palka tihemini maksta. Pealegi on see palgamaksmine määratud ainult pikemaaja tööliste. Kuid on põllutöölisi, kes on palgatud kuu, nädala, ehk päewa peale, ja nende kohta tuleks palgamaksmise aeg ka kindlaks määrata. Selles mõttes tegin oma ettepaneku.

Rkl. A. S a a r (põl.k.): Lugupeetud rahwasaadikud! Iga seadus on siis väärt ja teenib austamist, kui ta on wälja antud elutingimistele wastawalt. Käesolew seadus ja § 7, millest praegu jutt on, ei ole mitte elunõuetest tingitud. Arwan, et seadusega palgamaksmise korra äramääramine asjata palju sekeldusi ja riidu sünnitama saab. Praegu makstakse meil palku ilma mingisuguse seaduseta, omawahelisel wabal kokkuleppel. Käesolewa seadusega tahetakse ette ära määrata, kui mitu korda ja kui palju palka juba ette ära maksuma peab. Siin selle paragrahwi wiimases osas nõutakse, et töölisel moonawiljast pool juba 3 kuud ette maksetakse. Kui nüüd moonawilja saaja moona wastu wõtab ja minema läheb, kes maksab niisugusel korral moonawilja tagasi, kui tööliselt ju midagi wõtta ei ole, ehk tal üleüldse tahtmist ei ole tagasi maksta. Selle paragrahwi esimene osa on enam-wähem ilmsüüta; selles on ära määratud, et vähemalt 4 korda aastas iga kolme kuu tagant peab töölisel palka maksuma. Senni sündis see kõik wabal kokkuleppel; kus tarwis oli ette maksta, maksti ette, kus seda tarwis polnud, makseti pärast tööd. Kui palgasaaja aastatööline on, kes 90 puuda wilja aastas saab, siis on tema selle määruse järele kohustatud ette saama poolesaastas 45 puuda wilja. Põllutöö algab 1. maist, sealt 3 kuud edasi lugedes ei saa põllumees weel uudsewilja, waid on weel 3 kuu eest kohustatud ette maksuma, nii et tööline faktiliselt 45 puuda wilja wanast wil-

jatagawarast saama peaks. Nii suuri wiljatagawarasid põllumehel praegu erakorraliste aegade tõttu mitte ei ole, sellepärast on ka täiesti wõimatu selles suhtes selle seaduse järele käia paljudes kohtades. Praegu lepitakse wabalt kokku tööandja ja töölise wahel ja tööandja maksab nii palju wilja ette, kui palju tal wõimalik, ja kui palju töölise perekonna ülespidamiseks tarwis. Kui nüüd käesolewa seaduse järele tööandja töölisel, nagu ma näitasin, faktiliselt 6 kuu palga ette maksuma peab, siis sünnitab see raskusi ja palju asjata sekeldusi. Elu ise sunnib nii hästi tööandjat kui ka töölist nõuete järele talitama, sest tööandjal on ju iseenesest mõista selge, et tühja kõhuga keegi tööd teha ei saa. Sellepärast teen ettepaneku selles paragrahwis wälja jätta wiimane osa, alates sõnadest „kusjuures...“ kunni lõpuni.

Rkl. L. J o h a n s o n (sd.): Rhs. herra Saar arwab, et seadused peawad kokkukõlas olema elutingimistega ja algnõudeid rahuldama. Mina olen selleksamal arwamisel. Just elutingimistele wastab käesolew paragrahw ja püüab algnõudeid rahuldada. Mitte ainult ses seaduseelnõus, waid kõigis seadustes on ära määratud palgamaksmise wiis ja kord ja mispärast ei wõiks siis seda ka siin teha. Mis puutub selle paragrahwi wiimasesse ossa, mille kohta ettepanek on tehtud, et teda wälja jätta, siis peab tunnistama, et see ettepanek täiesti põhjendamata on. Teda põhjendatakse nii, et kui töölisel palk ette makstakse, kuidas seda ja ka wäljamakstud wilja siis sisse nõuda, kui tööline ära läheb. Aga olgu teine wastand nähtus: kui tööline oma teatud aja tööd teeb ja temale tagant järele palka maksetakse, kas see ei ole siis ka töölise ettemaksmine peremehele ja kuidas saab siis tööline oma ettemaksu tagasi, kui nüüd peremees teatud ajal oma lubadusi ei täida. Eks pea siis seda ka kohtu teel tegema. Miks tulewad siis herrad põllumehed nõudmisega, et see ettemaksja peab alati tööline olema, see on — et nõrgem pool peab olema see, kes ette maksab ja nimelt tööline?

Raske ja isegi wõimatu on töölisel ära elada, kui temal wahest pikema aja peale leping tehtud on ja isegi moonawili tema ja perekonna jaoks tagant järele antakse. Kui nüüd minnakse sellest seisukohast wälja, kust herra Saar läks, siis ei ole see muud midagi, kui kahe mõõdupuuga mõõtmine nõrgema poole kahjuks. Ja mitte siin üksi ei näe meie palga ettemaksmist, waid näeme seda isegi ka riigiteenijate hulgas.

Riik peab võimalikuks palka välja maksta enne kuu lõppu, s. o. 20-dal — tähendab, ta maksab ka 10 päewa ette. See paragrahw tahab elunõudeid sel teel rahuldada, et võimaldab töölisele, kes tihti on pidanud tööle asumise eel kõik oma toidu tagawarad ära kulutama, kuidagi ära elada ja see oleks kasuks ka peremeestele, et tööline korralikult toitu saaks sel ajal, kui tema peremehe teenistuses on. Sellepärast ei näe mina mingit põhjendust, et seda lõpuosa wõiks välja jätta. Kui tema sisse wõetakse, siis wastab tema elutingimistele ning on algnõuetega kokkukõlas, nagu seda ka herra Saar siin toonitas.

Rkl. J. Jans (sd.): Siin räägitakse, et kokkuleppe teel on võimalik wahekorda täiesti rahuldawalt lahendada. Ma pean oma kogemuste järele otsustama, et see praegusel ajal kõige vähem võimalik on ja kõige vähem sünnis. Nimelt on minul väga palju juhtumisi tänawu aasta ette tulnud kohtusse anda, kus peremehed ja tööandjad teenijatele ja kõige pealt karjastele palka mitte kätte ei taha maksta sel põhjusel, et wili olla wahepeal kallimaks läinud ja selle tõttu peawad nad ülekohtuseks, wõi mitteõiglaseks, seda teenistuse lepingut täita, ja väga paljudel juhtumistel on pidanud teenijad ja iseäranis need kõigenõrgemad, oma palgast ilma jääma, nii hästi wilja- kui ka rahapalgast. Nii siis peawad nad ilma jääma sellest palgast, mis allpool neid palku, mis elunõuetele ja tingimistele wastawad. On juhtumisi ette tulnud, iseäranis mõisnikkude seas, kes oma majapidamisi likwideeriwad ning ära söidawad wäljamaale, et teenijad ka kohtu teel oma palka kätte ei saa. Minu arwates, on väga tarwilik ja ajanõuetele wastaw, et palk saaks lühikeste järkude kaupa võimalikult ette makstud, sest see wastab täiesti praegustele ajanõuetele, kus arusaamine sellest, mis õiglane on, väga lahku läheb.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma tahan siin selle peale tähelpanu juhtida, et kui rhs. herra Saar'e ettepanek wastu wõetakse, siis see paragrahw väga iseäralise ilme omandab. Siis tuleb nii välja, et tööandja töölisele kõiges neli kord aastas palka maksab, s. o. iga kolme kuu tagant. Kui nüüd tööline enne 3 kuud palka nõudma hakkab, siis ei tarwitse peremees seda mitte maksta, waid ütleb, et oota kuni 3 kuud täis saab, siis ma maksan sulle. Enne ei wõi tööline palka ka mitte kohtu teel nõuda. Ma loodan, et tööliste ja peremeeste wahel seesugune kokkulepe on walitsemas, et kohtu teel nõudmisi

mitte just väga sagedasti ette ei tule. Aga seadus peab minu arwates mõlema poole õigusi niiwiisi kaitsma ja seaduse paragrahw ei tohi nõnda nii ühekülgselt saada. Ta on juba küllalt töölise kahjuks ühekülgselt selle poolest, et tööline kolm kuud enne tööd peab tegema, kui palka wõib nõuda. Kui siis see paragrahw siin vähemalt sedagi ära määrab, et tööline poole osa oma moonawiljast, s. o. mitte terwest palgast, ette wõib saada kolme kuu peale. Kui ta seda mitte ei saa, kuidas wõib ta siis kolm kuud tööd teha ja elada? See põhjendamine rhs. Saar'e poolt on minu arwates nii nõrkadel jalgadel, et seda küll keegi toetada ei wõi. Kui ka Põllumeeste rühm seda tahab teha, siis ta annaks väga halwa tunnistuse enese õigusemõistest.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Ma teeks lõpuks niisuguse kompromiss ettepaneku, et sõna „tagant järele“ panna sõnad „kujuures iga kuu moonawili töölisele ette maksta tuleb.“ (Rkl. M. Martna: Ma isiklikult oleks sellega väga nõus, kuid ma ei saa aru, mis wahe on selle wahel, kas kolme kuu eest pool moonu, wõi iga kuu eest terve moonu ette maksta).

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Selle paragrahwi kohta on kõige pealt rhs. Wanja ettepaneku teinud palgamaksmise kordi suurendada 4 pealt 12 peale aastas. Mina ei saa selle ettepanekuga ühineda, sellepärast et palgamaksmise asjus on põllupidajad pisut teistsugustes oludes, kui töösturid: töösturid wõiwad läbisegi aasta läbi ühte wiisi oma saaki realiseerida, kuna põllupidaja oma saagi ainult üks kord aastas, nimelt teatud hooajal kätte saab ja realiseerida wõib.

Kuna komisjon iseenesest juba palgamaksmist 4 kord aastas on määranud ja see meie põllupidamise oludes isegi suur edu on endisega võrreldes, ei arwa ma tarwiliku olewat ühineda selle uue ettepanekuga, et 12 korda aastas palka maksta tuleks.

Mis puutub rhs. Saar'e ettepanekusse, siis pean tähendama, et selle paragrahwi teine pool on wastu wõetud komisjonis just põhjustel, mida siin ette kandis rhs. Johanson ja mida ma kordama ei mõtle hakata.

Minule isiklikult näib rhs. Amberg'i ettepanek täiesti wastuwõetaw olewat, kuid

et ta komisjonis arutusel ei ole olnud, palun teda eraldi hääletada.

Juhataja K. Wirma: Kas nõutakse, et neid ettepanekuid veel kord ette loetaks? (Hääled: Ja). Kõige pealt tuleks siis hääletamisele rhs. Wanja ettepanek, ja see oleks — § 7 redigeerida järgmiselt: „Palka on tööandja kohustatud maksuma aasta- ja suvitööliste vähemalt iga kuu, lühemaaja põllutööliste aga vähemalt kord nädalas, kusjuures vähemalt pool osa naturaali- ja rahapalgast iga kuu ehk nädala algul maksta tuleb.“ See ettepanek tuleks kõige pealt hääletamisele. Kui ta aga peaks tagasi lükatama, siis tuleks parandused komisjoni ettepanekule. Siis tuleks kõige pealt rhs. Saar'e ettepanek — selle paragrahwi teine osa välja jätta. Kui see ettepanek ka peaks tagasi lükatama, siis tuleks rhs. Amberg'i ettepanek — selle paragrahwi lõpuosa järgmiselt redigeerida: „kusjuures iga kuu moonawili töölisele ette maksta tuleb.“ Ma asun siis hääletamisele. Kes on rahwaesitaja Wanja ettepaneku poolt? Kes vastu? Mulle näib, et enamus vastu on. (Rkl. J. Allikso: Ära lugeda!) Palun siis veel kord hääletada. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli). Selle ettepaneku poolt on 23 ja vastu 34 häält. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rhs. Saar'e ettepaneku, selle paragrahwi lõpuosa välja jätta. (Hääletatakse). Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Siis on rhs. Amberg'i ettepanek, selle paragrahwi lõpuosa vastu võtta järgmisel kujul: „kusjuures iga kuu moonawili töölisele ette maksta tuleb.“ (Hääletatakse). Mulle näib, et suur enamus oli selle poolt. Sellega on see ettepanek vastu võetud.

Panen nüüd terve selle paragrahwi ühes rhs. Amberg'i poolt ettepanetud lõpuosaga hääletamisele. (Hääletatakse). Üksikud hääled on vastu. Sellega on see paragrahw vastu võetud ühes rhs. Amberg'i parandusega.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 8. Selle seaduse põhjal väljakuulutatud sunduslikud määrused on makswad kõigi põllutööliste töölepingute kohta, vaatamata selle peale, millal leping tehtud.

Rkl. E. Jonas (is.): Põllutööministeeriumi poolt põllutööliste palgaolude korraldamise seaduse põhjal väljaantud sunduslistes määrustes, mis minewa aasta

kohta välja anti, seisib sees niisugune paragrahw, milles oli öeldud, et nende sunduslikkude määruste väljakuulutamise päewast arwates ei ole võimalik määrustes äratähendatud palga alammäärasid ka tööliste nõusolekul enam vähendada. Et nüüd igas sunduslikus määrukses kõigis maakondades see märkus sees oli, siis tõendab see seda, et see nii hästi tööliste kui ka tööandjate poolt tarwilik leiti olewat. Sellepärast panen ette selle paragrahwi lõppu võtta sisse järgmised sõnad: „Sunduslikkudes määrustes tähendatud palgad on alammäärad, mida ei ole lubatud vähendada ka tööliste nõusolekul.“

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: See parandus, mida rhs. Jonas ette kandis, ei ole mitte ainult tänawuaastastes sunduslikkudes määrustes, waid on ka praegustes makswates seadustes. Siin eksemplaaris ei ole see parandus sisse võetud, sellepärast et ta komisjonis ühepalju hääli sai poolt ja vastu ja selleaegses praktikas otsustatud ei olnud, et need ettepanekud, mis poolt ja vastu ühepalju hääli saawad, ette saaks kantud Riigikogule. Kuna komisjonis selle küsimuse kohta hääled pooleks langesid, pean ma paluma seda parandust eriti hääletada. Isiklikult arwan ma, et see parandus täiesti wastuwõetaw on, sellepärast, et wastuwõetud § 2 põhjal segakomisjon määras põllutööliste palga alammäära ära. Siis on ka loomulik, et mingisugused erikokkulepped palga asjus, mis palga alammääradele ei wasta, keelatud on.

Juhataja K. Wirma: Ma asun hääletamisele. Kes on rhs. Jonas'e poolt ettepanetud täienduse poolt, neid palun käed üles tõsta. Kes vastu? Wähemus on vastu. Sellega on see täiendus vastu võetud. Ma panen nüüd § 8 ühes täiendusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Sellega on § 8 ühes täiendusega vastu võetud.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 9. Põllutööline, kes kinnituseaduste alla ei kuulu, saab haiguse korral tööandjalt 26 nädala jooksul täie palga edasi. Arstiabi kulud kannab tööandja, misjuures neid kulusid ei ole õigus tööpalgast maha arwata.

Rkl. O. Pärlin (põl-k.): § 9 sel kujul on meie tööandjatele täiesti vastu-

wõtmata. 26 nädalat võib inimene haige olla ja seejuures peab tema palk välja makstud saama ja ta rawitsemise kulud kantama. Kui niisugusel kujul see koorem põllumehe peale langeb, kellel wast üksainuke teenija ja 1 aastaks wõetud, näituseks, planeeritud koha asuniku peale, ja jääb teenija kahe kunni kolme kuu pärast haigeks, siis on haigel õigus palka ja moonu ning arstiabi peremehelt saada. kellel weel midagi ei ole, kes alles põllu sai ja sealt sügisel lootis saaki ja sissetulekuid saada, et teenijale palka maksta. Nüüd on lugu nii, et kui üks teenija haigeks jäi, peab ta uue wõtma ja kahekordset palka maksma, nii terwele, kui haigele. See nõrgendaks meie põllumehe seisukorda liiga palju. Teisest küljest on töölisel muidugi õigus oma raske seisukorras abi saada. Meil on praegu teoksil seadus, mille põhjal töölise haiguse korral kulud peab kandma riik. See haigekassa eelnõu on õige laialdane ja annab õige põhjaliku toetuse haiguste korral. Muidugi mõista, nii nagu praegu, töölisi ilma kaitseta jätta ei ole õige ja nii kauaks, kui seadus ilmub, peaks töölise haiguste kulud kandma kokkond juhtumistel, kus tööandja seda ei suuda. Panen ette seda paragr. täiesti välja jätta.

Rkl. E. Martinson (sd.): Eelkõneleja tõi näituse, kus üksikul põllumehel võiks wäga raske olla neid kulusid kanda, mis tal töölise haiguse korral kanda tuleks. Aga teisest seisukohast, s. o. töölise seisukohast, võib asja peale teisiti waadata. Ka üksikul töölisel on wäga raske haigeks jäämise korral. (Wahelhüüe paremalt poolt: Selleks on kinnituseadused ja kogukondline abi.) Siin on kõne all niisugused juhtumised, kus töölised kinnituseaduse alla ei kuulu, ja mina arwan, et ka sarnastel kordadel töölisel õigus oleks abi saada ja nende kohus on ka töölise kaitsta, kes teda tarwitawad ja kui üks tööandja seda ei suuda, siis peaksid tööandjad ühinema ja looma selle wõimaluse ühisel jõul. Muidugi peaks riigi ülesanne olema töölise haiguse korral kindlustada, aga nii kaua kui haigekassaseadust ei ole, peawad tööjõu tarwitajad selle wastutuse oma peale wõtma. (Wahelhüüe: Aga kui ei suuda?) Mis ei suuda üks, seda suudawad sajad põllumehed.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma ei räägi mitte oma rühma nimel, waid awaldan oma eriarwamisi asja kohta. Siin näitab küll nii olewat, et kui meie selle paragrahwi nõnda wastu wõtame ja teame, et üks osa töölisi kinnituseaduse alla ei käi.

siis on karta, et niisugused töölised seisukorda satuwad, kus neile üleüldse tööd ei anta ja siis ei tohi meie arwata, et see § töölise kasuks on. Iga tööandja põikleb niisugust töölise tööle wõtmast, kelle wastu tal kartus on, et see haigeks võib jääda, ja et haiguse kulud tema kanda võiksid tulla. Niisugune tööline võib täitsa ilma tööta jääda. Meie peame töölise kasu tingimata sel wiisil kaitsema, et üleüldse mingisuguseid töölise liike ei tohi olla, kes mitte kinnituseaduse alla ei käi.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Herra Martna wiimane lause ütles juba, et ei tohiks olla töölisi, kes ei kuuluks kinnituseaduste alla. Kui on juba kord niisugune seadus õnnetuste, haiguste kohta ja wanaduse kohta, siis peaks ka sinna kõik kuuluma. Nii palju kui ma olen tuttav sellekohaste seadustega Saksamaal, siis on seal selge sõnaga tingimised ära öeldud nende kassade sissemaksu kohta; kui, näituseks, siin praegusel juhtumisel haigusest kõneldakse, siis peab selle haigekassa jaoks iga tööandja nii ja nii palju maksma. Kui ta seda maksu terminiks ei ole ära õiendanud ja see inimene haigeks jääb, siis peab tööandja tahes ehk tahtmata seda inimest oma kulul rawitsema ja toitma. See on siis ju päewaselge, kui niisugune seadus maksma pannakse ja seaduses selge sõnaga ära on öeldud, et juhtumisel, kui tööandja oma kohuseid selle kassa heaks ei täida, langeb tema niisuguse koorma alla ja sellepärast on siis ka seda maksu igaüks kohustatud maksma õigel ajal juba oma isikliku kasu pärast, sest see riisiko, mis võib tulla, on suur, kui ta mitte ei maksa.

Kui inimene haigeks jääb, niisama õnnetuse korral, peab olema sellekohane kassa, kes tema eest hoolitseb. Wanaksjäämise korral hoolitseb tema eest wanaduse kassa selle järele, missuguses klassis tema sisse maksnud. Nii toimetatakse kultuurriikides. Iseäranis Saksamaal on see wäga hästi kokku seatud. Selles mõttes leiab mina ka, et see paragrahw ei ole kellegile kasulik sel kujul. Nagu herra Martna õieti tähendab, et siin koguni rehkendada tuleb, et see töölisele enam kahjulik on, kui tööandjatele. Sest meil on küllalt selgesti teada rahwa keskel, et on töölised, kes mitte küllalt kõwa terwisega ei olé, ja kui siis niisugune paragrahw wastu wõetakse, kas siis niisugused nõrga terwisega inimesed leiawad tööd. Sellepärast on wist küll parem, kui meie selle paragrahwi seadusest välja jätaks, ja loodame, et sellekohane seadus lähemal ajal Riigikogus

wastu wõetakse ja maksma pannakse, siis ainult on meie töölised haiguste kui ka õnnetuste vastu kinnitatud, kuna aga selle paragrahwi järele nemad mitte kindlustatud ei ole, waid koguni selle vastu on wäga tuule peale jäetud.

Rkl. L. J o h a n s o n (sd.): Mina asun ka sellel seisukohal, et kõigeotstarbekohasem oleks wastutust panna kolmanda isiku peale, s. t. mitte kannataja ega ka mitte tööandja peale, waid korralduse — kinnitusasutuse peale. Kui praegu selle paragrahwi juures rääkida, et see kahjulik wõiks olla isegi töölistele, ei ole muud kui sofism ehk arusaamatus, niikaua kui sellekohast seadust wälja ei anta. Praegu peame meie seda konstateerima, et sarnast seadust weel ei ole, mille alla põllutöölised käiks, järelikult nii kaua, kui sellekohast seadust ei ole, peawad töölised olema ilma abita. Töölisel on aga täielik õigus haiguse korral abi saada. Ütleme, näituseks, töötingimised on niisugused olnud, et need haigust tekitawad. Siin nõuab õigus, et peremees rawitsemise ja toetuskulud kataks. Ainult see põllutööline, kes kinnituseaduse alla ei kuulu, saab selle paragrahwi põhjal toetust. Sarnasel korral, kui kuuluwad kõik põllutöölised kinnituseaduse alla, ei ole peremehel mingisugust wastutust kanda. Kunni sarnane korraldus Eesti riigis weel loodakse, s. o. kunni on walitsemas niisugused primitiivsed olud, nagu praegu, siis peab panema wastutuse mõne isiku peale ja see isik peab olema tööandja, kes õieti korraldab tingimisi, mis haigust sünnitawad.

Rkl. A. J ü r g e n s t e i n (rhw.): Kõnelejad on rääkinud, et kolmanda isiku peale peab pandama hoolitsemine haigete eest 26 nädala peale; wõib olla jääb tööline haigeks ja wõib olla on haige kuni Mardipäewani ja see on ka liig. Ma panen ette 26 nädala asemel 6 nädalat määrata, nagu see tööstuses praegu juba on, ja selle 6 nädala jooksul on aega siis juba teiste tööandjatega kuidagi wiisi kokku leppida.

Rkl. J. J a n s (sd.): Kõnealolewas paragrahwis nimetatud küsimus on wäga keeruline; see küsimus on ka tegelikus elus wäga teraw. Mul on juhus olnud nii hästi peremeestega kui ka tööandjatega selle kohta rääkida, nendega, kes minu poole seletuse saamiseks pöörasid, missugused seadused ja missugused korraldused niisugustel juhtumistel tulewad tarwitada. Küsitakse, kas on tööandjal õigus töölisi korteritest ära ajada ja kas nad on kohustatud haigeid rawitsema ja kuhu nad peawad selle töölise panema, kas oma juure

wõtma. Ma pean ütlema, et praegu maks-wates seadustes kindlat wastust selle kohta ei ole, kuna korteriküsimus üsna tähtsat osa mängib; neid minu arwates uulitsale tõsta, muidugi, ei wõi, kuna just wäikepõlumeeste juures korteriküsimus tähtsat osa etendab; sellepärast oleks tarwis, seda küsimust seadusandlisel teel lahendada ja, ma arwan, et see seadus peaks ka seda tegema; kuid seda paragrahwi sel kujul pean mina täiesti wastuwõtmatuks; sest selle seaduse maksmapanemise korral haiged töölised, kel täit tööjõudu ei ole, — niisuguseid on palju meie sõdurite seas, — kellest teada on, et nemad haiged on, teenistust ei leiaks; sest kui peremees teab, et tema tööliste selle haiguse korral palka peab maksma ja teda korteris pidama, siis haiged töölised lihtsalt korterit ei leia, ja siis tuleb wälja, et see paragrahw selle asemel, et töölisi aidata, nad sõna tõsisel mõttes uulitsale heidab.

Küsimust juriidilises mõttes läbi waadates tuleb ära otsustada, kunas tööline haigeks jäänud ja missugune on haiguse iseloom; peale selle, kui tööline 26 nädalat on haige olnud ja haigus edasi kestab, mis peab temaga siis tegema; kes on kohustatud teda oma hoole alla wõtma, kas ta uulitsale wisatakse, ehk kelle poole ta pöörata wõib. Kõike seda ei ole siin ette nähtud, ja praegused makswad seadused selle kohta mingit wastust ei anna. Mina pean seda küsimust wäga tähtsaks ja arwan, et selles asjas tööandjate poolt wastutulelik peaks oldama, et see küsimus õiglaselt lahendatud saaks. Sellepärast teen ma ettepaneku seda paragrahwi komisjoni tagasi anda, sest maksmaid seadusi arwesse wõttes ja olukorda, kuidas see küsimus tegelikus elus wälja on kujunenud, on waja seda paragrahwi uuesti ümber töötada, sest oma praegusel kujul, nagu ma ütlesin, ei ole ta mitte otstarbekohane.

Rkl. A. J ü r m a n (põl.-k.): Ma tahaks herra Jürgenstein'i poolt tehtud ettepaneku vastu waielda. (Rkl. A. Jürgenstein kohalt: Nüüd, kus hra Jans oma ettepaneku tegi, ühinen ma selle ettepanekuga). Sel juhtumisel jätan ma seda tegemata. Kui see paragrahw, nagu tähendatakse, komisjoni tagasi läheb, siis wõiks seal seisukorda arutada, kuidas sennikaua töölisi haiguse korral aidata, kui kinnituseadust weel maksma pole pandud. Minu arwates, wõiks siin kogukonnad abiks olla. Sest on juba meil senni kogukonnad haigemajadele tasu maksnud, kui haigeid töölisi neis põetati, kellel oma warandust ei olnud. Tööandja peale üksi ei wõi milgil kombel

seda koormat panna, sest sarnasel korral ei saaks wigased ja pödura terwisega töölised üleüldse teenistust.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Ei saa kuidagi wastu waielda ettepanekule, kui mingit küsimust tahetakse põhjalikumaks läbitöötamiseks komisjoni tagasi anda; minu arwates peaks see aga sündima juhtumistel, kui komisjonil mitte teada ei oleks olnud mõned asjaolud, mis praeguse küsimuse arutamisel ette kanti; need asjaolud olid aga komisjonile väga hästi teada, kui ta otsuse tegi, ja sellepärast ei suuda ma küll iseenesest komisjoni andmise wastu waielda, aga leian, et oleks otstarbekohasem seda mõne teise komisjoni kätte anda, sest töökaitse komisjon on juba kõik need asjaolud ära hindanud.

Ettepanekuga, seda paragrahwi seadusest wälja heita, ei saa ma kuidagi ühineda. Selle ettepaneku tegijad põhjendawad peaaasjalikult asjaolu peale, et töökaitse komisjonis praegusel ajal arutusel on haiguste wastu ja emade kinnitamise seadus, mis eneses ka põllutöölise kinnitamise peab sisaldama; kuid ei ole sugugi teada, millal Riigikogul korda läheb seda seadust arutusele wõtta; ei ole ka teada, missugusel kujul ta seda wastu wõtab, kas põllutöölised selle seaduse alla arwatakse, wõi mitte. Ka siis, kui Riigikogu selle seaduseelnõu wastu wõtab, ei ole küsimus weel lahendatud, sest seaduse elluwimine nõuab suuri töid, ja wist tänawu aasta seda kuidagi ellu wiia ei saa, sest tuleb organiseerida haigekassade wõrk üle maa, ja see on suur töö, kunni ta saab organiseeritud ka põllutöölise jaoks; on ka weel muid raskusi, mis haigekassade olemasolu puhulgi alles jääwad, mida ka rhs. Jans toonitas. Nimelt muutub põllutöölise, oma lepingut tehes, nii öelda, tööandja perekonnaliikmeks, ja läheb sagedasti tema leiwale ja katuse alla; ja kuigi nüüd haigekassa olemas on, kes arstiabiandmise haigetele ja niisama ka rawitsemise haigemajas oma peale wõtab, ei saaks need haigekassad ometi nii pea haigemaju organiseerida, et wõiks kõigile haigetele peawarju ja ülespidamist haigemajades anda; nad peawad esiotsa paratamata tööandja hoolle jääma. Minu arwates haiguste wastu ja emadekinnitamise seadus praegust arutuse all olewat küsimust ei lahenda, kuigi ta wastu wõetakse, ja sellepärast oleks tarwiline ka praegusse seadusse selle kohta mõnesuguseid määrusi sisse wõtta; seda tarwidust tõendab weel asjaolu, et kõigis maakonna segakomisjonides minewal

aastal kokkulepe oli, et arstiabi antakse tööandja kulul. Nendel põhjustel leian mina, et selles seaduses peaks see paragrahw sees olema, mis reguleerib ära ka arstiabiandmise ja palgamaksmise küsimuse haiguse korral.

Juhataja K. Wirma: Selle paragrahwi kohta on sisse tulnud 3 ettepanekut. Esimene ettepanek on rhs. Jans'i poolt, seda paragrahwi komisjoni tagasi anda, nimelt töökaitse komisjoni. Teine ettepanek on, seda paragrahwi tagasi lükata. Kas herra Jürgenstein wöttis oma ettepaneku tagasi? (Rkl. A. Jürgenstein kohalt: Wõtan tagasi). Ma arwan, et otstarbekohasem oleks ettepanekut selle paragrahwi komisjoni tagasiandmise kohta kõige pealt hääletamisele wõtta; selle järele tuleks selle paragrahwi tagasilükkamise üle otsustada ja siis alles käesolewa paragrahwi parandamise juure üle minna. Wastu keegi ei waidle, sellepärast asun hääletamisele. (Hääletamisel otsustatakse mõne üksiku hääle wastuseismisel paragr. töökaitse kom. tagasi anda. Teisi ettepanekuid ei ole enam tarwis hääletada.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 10 juures on üks wäike wiga juhtunud; nimelt peab wenekeelse seaduse nimetuses wiimane sõna mitte „труд“, waid „трудъ“ olema, ja selle wäpalu ma ära parandada. § 10 käib järgmiselt:

Õnnetute juhtumiste korral on käesolewa seaduse alla kuuluwate isikute kohta maksew tööstuslise tööseaduse (устав о пом. труда) 7 peatükk (Sead. kogu, XI köide, 2 jagu, 1913. a. wäljanne).

(Sõnasooiwajaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 10 ühelhäälisel wastu).

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Tööpäew. § 11. Põllutöölise tööajaks wõi töötundideks ööpäewa kohta loetakse aeg, mille jooksul tööhüne on kohustatud tööandja põllul chk tema majapidamises töötama.

Tööpäew algab tööandja poolt majapidamise juures määratud kogumiskohas ja kestab töö juures kunni töötundide lõpuni.

Rkl. E. Jonas: Ma teeksin ettepaneku selle paragr. II lõiget muuta. Seal on öeldud, et töö kestab kunni töötundide lõpuni, see tähendab siis, et töölt tagasitulek töölise puhkeajast sünniks, mis mitte õiglane ei ole, sest tööline on nii hästi tööle minnes, kui ka töölt tulles tööandja

teenistuses ja sellepärast panen ette selle paragrahwi teist lõiget muuta, wälja jätta selle wiimased sõnad ja asemele panna selle järgmised sõnad: „Tööajaks arwatakse ka aeg, mis kulub tööleminekuks ja töölttulekuks“.

Rkl. O. Pärilin (põl.-k.): Ma tahaks tähelpanu selle peale juhtida, et kui meie selle ettepaneku wastu wõtaksime, siis seaksime meie põllutöölised palju paremasse seisukorda, kui teised töölised, sellepärast et põllutöölised asuwad ikkagi taludes ehk mõisades, kus nad töötawad ja kui töö lõpeb, siis on nad ka juba oma korteris. Wabrikutöölised elawad töökohast palju kaugemal ja ka seal ei tule kunagi küsimuse alla, et tema tööpäewa hakataks lugema sellest silmapilgust, kui ta kodust wälja tuleb. Wabrikutöölised teewad oma 8 tundi tööd ära ja kojutulek sünnib neil jällegi oma ajast. Põllutööliste teie andmeid meie juba ükskord wõimaluse tööandja ajast tööle minna ja see peaks juba ükskord õige wahekord olema, ilma et mingisugust teist parandust tarwis oleks.

Rkl. E. Jonas: Mingisugusesse eesõigustatud seisukorda pole see parandus seadnud põllutöölisi wõrreldes wabrikutöölisega. Wabrikutöölise töökoht on ikka lähedamal tema korterist, kui põllutöölisel. Ma ei ütle mitte, et iga põllutöökoht oleks jumal teab, kui kaugel töölise asukohast, kuid tuleb ette, kus töölisel tuleb käia, wõib olla, 15 wersta ära, enne kui töökohale jõuab; näit., heinamaale minnek. Heinamaa on harilikult ikka elukohast hulga kaugemal ja mispärast peab siis tööline enese puhkeajast selle maa ära käima. Wabrikutöölisel seda mitte ette ei tule. Kui wabrik töölise elukohast kauge maa peal asub, siis on korraldatud wabriku walitsuse poolt tramwai sõit wõi mõni muu edasiliikumise abinõu töölise elukohast wabriku juure. Kui töökoht mitte just wäga kaugel põllutöölise elukohast ei ole, siis pole ka tööandja kahju kuigi suur.

Rkl. J. Kurgemaa (kom.): Täienduseks rhs. Jonas'e ettepanekule panen ette § 11 teist jagu lugeda järgmiselt: „Tööpäewaks loetakse ka see aeg, mis kulub tööleminekuks ja töölttulekuks tööandja korteris asuwal töölisel — korteri juurest ja korteri juure arwates, teisel aga — tööandja õuest arwates.“

Põllutööliste tööaasta ülemäär on 2.250 tundi.

Seda ettepanekut põhjendan ma sellega, et on neid töökohti, mis asuwad 10—15 wersta tööandja elukohast eemal,

ja nii on sunnitud tööline 3 tundi hommiku warem ära minema ja õhtu 3 tundi peale tööaega hiljem koju tagasi tulema, nii et temal waba aega enam üle ei jää.

Rkl. L. Johanson (sd.): Kui seda paragrahwi nii jätta, siis ei saa igakord teise paragrahwi nõudeid täita, kus kõneldatakse, et põllutööline peab saama wähe-malt 9-tunnilise puhkeaja. 8½-tunniline tööpäew on normaal tööpäew ja peale selle on ettenähtud ületunni töö, ja kui meie siia juure veel arwame kojutuleku aja, siis wõib juhtuda, et 24 tunnist ka ei jätku. Kujutame endale ette sarnase juhtumise, kus mõis saadab töölised wälja teed sillutama umbes 10 wersta kaugusele. Töölised koguwad kokku mõisa juure ja tööleminek loetakse tööaja hulka. Tagasitulek selle paragrahwi järele ei loeta enam mitte tööaja hulka. Loomulik oleks, kui tagasituleku aega ka mitte töölise töö puhkeajast ei wõetaks. Mis õigusega hakatakse nõudma, et tööline oma puhkeajast peab teesillutamise juurest mõisa juure tagasi tulema. On kohti, kus üle jõgede minnakse, paljudel taludel on heinamaad kümned werstad eemal. (Rkl. O. Amberg: Siis minnakse nädalaks ajaks). Seda kergem on tööandjal mineku ja tuleku aega tööaja hulka arwata; wastasel korral ei saaks tööline seda puhkeajast, mis ta saama peaks. Mina teen oma poolt paranduse: „Kui töökoht töölise elukohast eemal on, siis arwatakse töölemineku ja töölttuleku aeg tööaja hulka“.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Minu arwamise järele ei ole tarwidust selle paragrahwi juures pikemalt peatada, sest meil on kõigil teada, et meil mõisadest veel wäga wähe järele on, ja ka need wähesed lähematel aastatel talukohtadeks ära jagatakse, nii et järele jääwad talud, mille tööpiirkond nii pisike on, et meil siin selle juures waielda ei maksa, kas töölttulek ja tööleminek peab töötundide hulka käima wõi mitte. Kui nüüd ette tuuakse, et meil heinamaad 10—15 wersta kaugel on, siis on wist ikka nii palju teada, et nende heinamaade tööde juure minnakse mitmeks päewaks. Kogu tullakse alles siis, kui töö tehtud on. See kauge minnek sünnib pere-mehe kulul, ja siin läheb wist küll rohkem kaduma tööandja poolt, kui töölise. Kui meie nüüd maaomanikkudelt küsiks, kas nad soowiwad nii kaugeid heinamaid, siis ma arwan, et nad heameelega walmis on wahetama ka poole wähe maa heinamaa wastu, kui aga ühes krundis saaks. Kellel ei oleks mitte tuntud juhtumised, kus min-

nakse 8—10 inimesega heinamaale? Ilm on ilus ja kuiw loog maas. Minnakse mitme hobusega, et heinu üles wõtta ja kuhja teha. Kui kohale jõutakse on wiim käes — hakka jälle tagasi tulema. Päewa otsa on inimesed sõitnud, tööd ei ole saadud teha, aga palka nõutakse ja süüa tahetakse. Nüüd tuleks küsida, kelle arwele see päew pannakse, kui neli-wiis korda edasi-tagasi sõidetakse, et loogu üles wõtta, kuna wiimane wiimä töttu halvaks on läinud ja oma wäärtuse kaotanud. Kõike seda arwesse wõttes, leiab mina, et meie praeguse wäikekohapidamise juures selle paragrahwiga sarnasel kujul leppida wõiks, nagu ta komisjoni poolt ette on pandud. Sellega meie wist küll kellegile ülekohut ei tee. (Rkl. J. Allikso: Aga töölistele).

Rkl. M. Martna (sd.): Mina esimese lugemise wõi teise seaduse juures rääkisid juba sellest ja tahaksin seda weel toonitada, et suwekuudeks olgu 11 ja $\frac{1}{2}$ tunniline töö waheaeg, see on mai-, juuni-, juuli- ja augustikuus.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Rhs. Jonas'e parandusega ei saa ma mitte ühineda; põhjused seks on siin juba ette kantud. Rhs. Kurgemaa näeb uue paranduse siin juures ette: põllutöölise aasta ülemäär on 2250 tundi. Tööpäewa pikkuse määrab ära §12, nii et see parandus käesolewa paragrahwi juure ei kuulu. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kas on arw nähtud?).

Juhataja K. Wirma: Käesolewa paragrahwi juure on 3 ettepanekut tulnud. 2 ettepanekut, nimelt rhs. Jonas'e ja Kurgemaa omad, soowiwad selle paragrahwi teise lõike asemele panna uut redaktsiooni. Herra Jonas'e redaktsioon oleks, et tööajaks arwatakse ka aeg, mis kulub tööleminekuks ja töölttulekuks. Rahwasaadik Kurgemaa ettepanek selle asemele on: „Tööpäewaks loetakse ka see aeg, mis kulub tööleminekuks ja töölttulekuks tööandja korteris asuwal töölisel — korteri juurest ja korteri juure arwates, teisel aga — tööandja õuest arwates. Põllutöölise tööaasta ülemäär on 2250 tundi“.

Selle paragrahwi täienduseks on rhs. Johanson'i poolt tehtud ettepanek, wõtta wastu järgmine parandus: kui töökoht töölise elukohast eemal on, siis arwatakse töölemineku ja töölttuleku aeg tööaja hulka.

Rhs. Jonas'e ja Kurgemaa ettepanekud on, minu arwates, tingitud sellest, kui

selle paragrahwi teine lõige wälja jääb. Kui seda aga ei sünni, siis jääwad, minu arwates, need mõlemad parandused wälja. Nii et mina asuksin niisuguse hääletamise korra juure: kõige pealt wõetakse hääletamisele paragrahwi teine lõige; kui see wälja jäetakse, siis tuleks hääletamisele rhs. Jonas'e ja Kurgemaa ettepanekud. (Pahemalt poolt protesteeritakse). Kui sellega nõus ei olda, siis ma palun wastawaid ettepanekuid teha.

Rkl. J. Piiskar (is.): Mina näen, et need ettepanekud ei eelda sugugi teise lõike wäljajätmist, waid ainult lõpuosa muutmist, ja sellepärast ei saa neid ettepanekuid waadata, kui niisuguseid, mis täiesti selle lõike ülearseks muudawad, waid kui parandusi selle lõike juure.

Juhataja K. Wirma: Siis wõib neid kui paralleel-ettepanekuid hääletada. Rhs. Jonas'e ettepanek on wiimast lõiget wälja jätta. Samuti on ka rhs. Kurgemaa ettepanek. Kui nüüd komisjoni ettepanek wastu wõetakse, siis jääks need redaktsioonid loomulikult ära. Soowitakse, et paralleel-ettepanekud hääletamisele wõetakse? (Pahemalt poolt: Palume!). Siis ma panen need ettepanekud hääletamisele. Esimeseks rhs. Jonas'e poolt tehtud ettepaneku, teiseks rhs. Kurgemaa redaktsiooni ja kolmandaks komisjoni redaktsiooni. Kes on rahwaesitaja Jonas'e ettepaneku poolt? (Loetakse häält). Kes on rhs. Kurgemaa ettepaneku poolt? (Loetakse häält). Kes on komisjoni redaktsiooni poolt? (Loetakse häält). Kõigerohkem häält on saanud komisjoni ettepanek, nimelt 33 häält. Rhs. Kurgemaa ettepanek on saanud 14 häält ja rhs. Jonas'e ettepanek — 12 häält. Nii ei ole ükski ettepanek absoluutset enamust saanud, ja sellepärast tuleb neid uuesti hääletada poolt ja wastu. (Hääletatakse uuesti kõik kolm ettepanekut selles järjekorras, kuidas nad esimesel hääletamisel häält said). Hääletamise tagajärjed on järgmised: komisjoni ettepanek, et teine lõige komisjoni redaktsioonis § 11 jääks, on saanud poolt 33 häält ja wastu 17. Rhs. Kurgemaa ettepanek on saanud poolt 13 häält, wastu 34. Rhs. Jonas'e ettepanek on saanud poolt 21 ja wastu 34. Sellega on § 11 teine lõige komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb rhs. Johanson'i täiendaw ettepanek. Selle ettepaneku järele kõlaks § 11 lõpp järgmiselt: „Kui töökoht töölise elukohast eemal on, siis arwatakse töölemineku ja töölttuleku aeg

tööaja hulka.“ (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli). See ettepanek on poolt saanud 21 häält — vastu 37. Seega tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb nüüd terve paragrahw korruga komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse). Nähtaw enamus on poolt, seega on paragrahw vastu wõetud.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 12. Keskmise põllutöölise tööpäewa pikkus on: jaanuaris ja detsembris — 5½ tundi, weebruaris, märtsis ja nowembris — 7 tundi, oktoobris 9 (II wariant — 8) tundi, aprillis — 10 (II war. — 8) tundi, septembris 11 (II war. — 9) tundi, mais, juunis, juulis ja augustis — 11½ (II war. — 9) tundi.

Rkl. J. Piiskar (is.): See paragrahw tahab ära määrata töötundide arwu kuude kaupa ja siin on wäljendust leidnud need halvemad tingimised, mis minewaaastastes määrustes pea kusagil ei olnud, ehk olid ainult mõnes üksikus maakonnas, wist ainult Wirumaal. Seal oli osatud kokkulepet 11½ tunni peale sobida, kuna teistes maakondades isegi tööandjad nähtawasti arusaamisele tulid, et nii pikka tööpäewa tarwis ei ole. Kui see minewal aastal juba läbi oli wiidud, siis oleks pidanud arwama, et tänawu ometi üks wäike sammukegi sellest edasi minnakse, lähemale loomulikumale tööpäewale. Kuid just selle wastu on wõetud kõige kaugemale minew kokkulepe, nii et kaugemale minna waewalt mõeldaw on ja tahetakse seaduses kindlaks määrata, et isegi seal, kus tööandjad wäga hästi arwasid läbi saawat märksa lühema tööpäewaga, wõimatu oleks töölistele wastu tulla. See paragrahw on juba mingisugune kohustus, mis sünnib töölist isegi seal kaua tööd tegema, kus seda tööandja poolt sugugi ei taheta. Selles mõttes on tema äärmiselt wastuwõtmata. Ometi peab ju arwama, et põllutöeline ei ole mitte sarnane olewus, kellele näituseks, nagu lendsõna räägib. Abja poolsed peremehed isegi kapju alla soowinud, et jalgade kinnipanemise peale poleks tarwis aega wiita. (Wahelhüüe paremalt poolt: See oleks õnnetus, sest rauad on kallid.) Ma ütlen, et Abja peremeeste kohta on sõna olemas, et nad kahjatakse, et see nii ei ole. Ma tahtsin tähendada seda, et tööline on elaw olewus, kes niisama puhkust tarwitab, nagu iga teine elaw olewus. On selge, et puhkust sellega kätte ei saa, et töölistele määratakse jaanuaris ja weebruaris ainult 5½ töötundi päewas.

Siin on juba sellest räägitud, et ei saa talwel suwe jaoks süüa ega ka magada. Et talweks lühike tööpäew on määratud, see ei päästa mitte midagi; suwe tööpäewa ei tee see sugugi kergemaks. Ma ei taha siin sellest pikalt kõneleda, kuid juhin tähelpanu selle peale, et selle 11½ tunniga weel tööpäew ei lõpe, vähemalt siis, kui seadus sel kujul wastu wõetakse, nagu ta siin ette on pandud.

Siin leiate teised paragrahwid, mis pärast tulewad, kus öeldakse, et 1½ tundi peab peale seda tööd tegema; siis praegu wõeti see paragrahw wastu, kus töölemineku ja töölttuleku aeg, mis teinekord mitte ainult 5 minutit ei kesta, tööaja külge ei loeta. Herrad põllumehed armastawad öelda, et see on lihtne asi, millest rääkidagi ei maksa, aga selles tühjas asjas ei annud nad sugugi järele. Tähendab, ta wist ei ole neile sugugi nii tühi asi, on wist suurem asi, kui need kabjarauad, millest räägiti. Ja mina ütlen ka, et wäga tihti kulutatakse töölemineku ja töölttuleku peale mitte minutid, waid tunde. Kui need tunnid tööpäewale juure arwata, see 1½ tundi ka, millest ma kõnelesin, ja kui silmas pidada, et töölist isegi ületunnitööle wõib sundida, waadake, mu herrad, kuhu meie siis tööpäewa pikkusega wälja jõuame! Selle seaduse põhjal kujuneks siis tööpäew mitte 11-ne, waid 16—17 tunniliseks. See on selle paragrahwi peamõte. Silmas pidades seda asjaolu, teen ettepaneku § 12-dat järgmises redaktsioonis wastu wõtta: § 12. Põllutöölise normaal tööaasta ei tohi olla üle 2250 töötunni, normaal tööpäew mitte üle kaheksa tunni.

Tähendus 1: Tööpäewa algus, lõpp ja puhkeajad tööpäewa kestes määratakse kindlaks tööliste ja tööandja omawahelisel kokkuleppel, ning tähendatakse lepingusse.

Tähendus 2: Peale normaal tööaja ei ole tööline kohustatud tööandja majapidamises mingisuguseid töid tegema.

See 2250 töötundi, mis ette nähtud tööaasta normaal töötundide arwuna saadakse sel teel, kui wõetakse sellesama seaduse aluseks olew tööpäewade hulk ja kaswatatakse normaal töötundide arwuga, siis saadakse see summa kätte. Teen ettepaneku, seda paragrahwi wastu wõtta.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Et järgnewates läbirääkimistes mitte arusaamatusi ei tuleks, siis pean tähendama, et lugupeetud rhs. Piiskari teadmised mitte sellest seadusest, waid kusagilt teisest allikast on saadud. Selles seaduses kusagil niisugust para-

grahwi sees ei ole, mis kohustaks töolist 1½ tundi peale tööaja lõpu tööd tegema, ei ole ka paragrahwi sees, mis teeks ületunni töö sunduslikuks. Rhs. Piiskar on need sunduslikud määrused minewaaastast wõi tänawuaastasest töö- ja hoolekandeministeeriumi seaduseelnõust saanud, mitte aga käesolewast seadusest.

Rkl. M. Martna (sd.): Mina tahaks selle peale tähelepanu juhtida, et suwekuud sel määral, nagu nad siin ära on määratud: mai, juuni, juuli ja august, s. o. 4 kuu jooksul 11½ tundi tööaega, raskeks lähewad. Peale selle weel septembris 11 tundi ja aprillis 10 tundi tööd teha. Ma arwan, see on üleliiga pikk tööaeg. Eelkõneleja Piiskar näitas juba, et minewal aastal töolistega kokkuleppes nii pikka tööaega ei ole tarwitatud. Nii pikk tööaeg on terwislisest seisukohast minu arwates, — ma ei ole mitte arst — kahjulik. Ma olen ise tööd teinud ja wõin oma kogemuste põhjal seda kinnitada. Suuremale hulgale töolistele ei ole ka talisest lühemast tööajast midagi kasu, sest et nemad aastatöölised ei ole. Suurem hulk põllutöolistest ei saa seda 5½ tunnilist tööpäewa mitte maitsta. Meil ei ole mitte statistilisi andmeid — wabandage, et ma täna seda korran, mis ma juba eila rääkisin, aga mul on põllutöolistest statistikaga Saksamaa oludes tegemist tulnud ja juhtumisi lugesin täna weel sellest ja mul on meele jäänud, et Saksamaal, kus põllutöö enam on edenend, kui meil, % põllutöolistest lühikese ajaliselt suwetöölised on, ⅔ on niisuguseid, kes kõige kiiremal ajal tööd teewad, s. o. lõikuse ja heina ajal, teine kolmandik on need, kes vähem kiirel ajal tööd teewad ja ainult ⅓ on aastatöölised. Mina arwan, et meie olud on niisugused, et üle poole töolistest ei saaks seda lühemat tööaega tarwitada, ja kui siis tõepoolest nii eeldada wõiks, et põllutöölised talwel suwe jaoks ennast wälja puhata wõiksid, siis wõiks seda ainult aastatöölised teha; umbes kaks kolmandikku, kes mitte aastateenijad ei ole, ei saaks sest mingit kasu. Suuremale hulgale töolistele jääks see suwine pikk tööaeg seaduslikeks tööajaks maksma.

Meie teame väga hästi, et osa põllutöölisi talwel muid töid teewad ja suurem hulk püüab ühel ehk teisel wiisil nii hästi, halwasti kui võimalik endid suwisest teenistusest elatada. Enne maailmasõda murdsid nad linu, tegid tükitööd ja nõnda edasi. Kui see seaduse paragrahw seda wiisi maksma jääb, siis saab suur hulk töölisi üleliia pika tööpäewa osaliseks. Peale

selle ei ole selles seaduses ära määratud, kuidas palgaga on? Palka püütakse kaudis üleüldiselt ära määrata ja see tuleks ka sel kombel suwetöölise kahjuks. Mina toetan seda ettepanekut, mis rhs. Piiskar tegi, et normaal tööpäewaks saaks 8 tundi määratud. Kokkuleppimise teel on võimalik ületunde teha, kuid ma pean tunnistama, et see täiesti minu põhimõtetele wastu on, et üleüldse ületunde teha. Aga meie maaolud ja meie sennine töötegemise ja majapidamise wiis lubawad arwata (meie oleme selles arwamises üles kaswanud), et suwel pikemat aega tööd teha wõib. Meie töolistele ei ole see — kahjuks — weel mitte omaseks saanud, et suwel lühema tööpäewaga hakkama saame.

Segakommisjoni kokkuleppe tagajärjed näitasid meile, et töölised mõnes kohas väga kerged olid üleliia pika tööpäewa peale kokku leppima. Sellest loen ma wälja, et meie töölise laialised ringkonnad ei ole tööpäewa lühendamise tähtsusest weel mitte aru saanud. Meie peame seda igatahes arwesse wõtma ja rehkendama, et töölised arwatawasti tööandjatega kibedal tööajal kokku lepiwad. Kuid selle kokkuleppe liialeminemise wastu peab piiri panema. (Rkl. A. Jürman: Kus kohas on 8-tunniline tööpäew? Kas Schweitsis?) Ma ei tea mitte, kas ma teiega Schweitsi üle juttu wõin ajada, aga kui teie nii lahke olete ja minule küsimise ette panete, siis wõin ma teile selle peale wastust anda. Tõele au andes, wõin ma öelda, et Schweitsis põllutöös mitte 8-tunniline tööpäew maksmas ei ole, Saksamaal ka mitte. Aga nii palju kui mina lugenud olen, arwan öelda wõiwat, et Austraalias on, kuid seal ei ole ma mitte elanud. Ütlen ainult seda, et talwel mitte suwe jaoks walmis magada ei saa — ei mujal ega ka Eestis.

Rkl. T. Pool (toer.): Austatud rahwasaadikud! Omal ajal § 2 palga arvamääramise suhtes, tegin ma ettepaneku seda segakommisjoni hooleks anda. § 12 juures teen ma niisamasuguse ettepaneku lisandusega, et komisjoni poolt wäljatöötatud andmete põhjal ei tohi aasta põllutöölise tööpäewa pikkus mitte üle 9 tunni olla. 1919 a. wäljatöötatud Saksa palgaseaduses äratähendatud tööpäewa pikkus on keskmiselt 9¼ tundi aastas. 4 kuud wõib töö kesta kunni 11. 4 kuud — 10 ja 4 kuud kunni 8 tundi. Rootsisis oli aastas keskmise tööpäewa pikkus 9,2 tundi. Soome kohta ei ole meil kindlaid andmeid olemas, kuid kindel on, et ka seal kaheksatunniline tööpäew mitte ei ole ellu wiidud. Meie kliimalisi olusid ja põllumaja-

pidamise wiisi arwesse wõttes, ei suuda meie mitte teiste maadega wõistelda, kui meie oma tööpäewa ülemäära liiga lühikese määrame.

Rkl. A. Palwadre (sd.): § 12 algab: keskmine põllutööliste päewa pikkus on ... jne. Siin ei ole jutt mingisugusest statistilisest kokkuwõtetest tööpäewa pikkuse kohta, waid seadusliku tööpäewa pikkusest. Sellepärast tuleks sõna „keskmine“ wälja jätta. Wõiks weel ehk olla põllutöölise „normaal tööpäewa pikkus“ on jne. Mitmelt poolt on toonitatud, et 8-tunniline tööpäew ei ole weel kuskil maksma pandud. Siin ei ole ka keegi öelnud, et seda kuskil oleks. Meie teame aga wäga hästi, et rahwuswaheline ametiühisuste liit seda juba nõuab. (Rkl. J. Allikso: Tahawad wist taewa saada. Hüüe paremalt poolt: Teie küll ei saa). Hra Pool tõi ette andmed, kui pikk on tööpäew wäljamaal ja teie peaksite nägema, et kusagil 11 ja $\frac{1}{2}$ tunnilist suwekuude tööpäewa ei ole ja nii pikka tööpäewa kui teie olete ette pannud ei ole kusagil ette nähtud. Siin tähendas rhs. Piiskar, et minewal aastal isegi segakomisjonides kokkuleppe teel ainult Wirumaal nii kaugele mindi, et kokku lepitati 11 ja $\frac{1}{2}$ tunnilise tööpäewa peale suwekuudel. Teistes kohtades (Lääne- ja Saaremaal) oli tööaja kohta täieline kokkulepe ja kahe kuu, nimelt, augusti- ja juulikuude kohta määrati tööpäewa pikkuseks 11 tundi, kuna mai- ja juunikuu kohta 10-tunniline tööpäewa pikkus määrati. Minewal aastal leidsid põllumehed, et tööpäewa pikkus ei wõi mitte olla 11 ja $\frac{1}{2}$ tundi. Põllumehed Riigikogus on palju radikaalsemateks muutunud, kui tegelikud põllumehed segakomisjonides. Herra Pooli poolt ettetoodud andmetele lisan juure, et ka Inglismaal on seadus olemas, mille järele on määratud mõnes maakonnas tööpäewa pikkus suwekuudel 9 tundi, aga teistel kuudel 8 tundi. Kusagil ei ole maksma pandud nii pikka tööpäewa ja ei nõuta ka seda kuskil mujal, kui meil (Käteplagin pahemal pool).

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Rahwakerakonna nimel ühinen sellega, et tööpäewa läbistikkune pikkus oleks 9 tundi; aga meie arust on suwekuudelgi 11 $\frac{1}{2}$ tunniline tööpäew tõesti pikk. Peab silmas pidama, et suwel inimesed tublisti tööd teewad. Hommikueine kestus on mõnes kohas 1 $\frac{1}{2}$ tundi, aga sagedasti 2 tundi. Lõunaaega on niisama 2 tundi. Kui teie wõtate puhkeaega läbistikkuni umbes 3 $\frac{1}{2}$ tundi kuni 4 tundi ja kui teie selle 11 $\frac{1}{2}$ tunn. päewale juure

arwate, siis teeb see 15 tundi. Jääb weel jõhwi pealt 9 tundi öösiseks puhkeajaks. Keegi ei saa aga seda nii jõhwi pealt ära kasutada puhkamiseks. Nii tuleb siis wälja, et inimene on liiga ära kurnatud. Muidugi wõib arukordadel, nagu loowõtmise ajal jne. ka üle 11 $\frac{1}{2}$ tunni tööd teha. Tegelikus elus lepitakse ju kokku palju rohkem, kui wahekord wähegi mõistlik on. Ei hakata sealjuures mitte juuksekarwu lõhki käristama. Kui aga just ette kirjutada seaduse läbi, et tööaeg peab kestma 11 $\frac{1}{2}$ tundi, siis sünnitaks see ilmaasjata wastuwaidlusi ja ärewust, millest mingit kasu ei ole. Kui suwel tõesti läbistikkuni 11 tundi päewas tööd tehakse siis wõiks juba hulga tööd ära teha. Talwel wõiks aga 5 $\frac{1}{2}$ tunni asemel 6 tundi ja mõnikord ka üle 6-e tunni tööd teha. Kesktalwel wast ei saa kauem töötada. Kui aga tarwis, siis tehakse tööd ka koidu ajal ja õhtu widewikus. Seal on sagedasti heina-weo juure jne. natuke pikemat tööaega tarwis. Nii wõime läbisegi ikka 9 tundi tööd teha. Ja selle 9 tunni wastu ei maksaks ka pahempoolsetel waielda. Kuidas meie ka seda keerutame, meie oma põllutöös nii põhjalikud ja intensiivsed ei ole, et saaksime tõesti isegi masinajõudu nii ära kasutada, et meie oma töowiljakust saaksime liig lühikese tööajaga tarwilikule kõrgusele tõsta. Meil on küllalt teataw, et töowilumus on kõigil endine. Kuidas on enne tööd tehtud, nii tehakse ka nüüd. Et meie iseäraliselt ruttu, rohkem ja põhjalikumalt tööd tegema hakkaks, seda ei ole mitte loota. On aga ometi tarwis palju tööd ära teha kui meie tahame kriisist üle saada, kuni lahendamad olud tulewad, kus meie wõime hinge tagasi tõmmata. Meie seadusandline asutus on kahtlemata palju rutulisema töö jaoks sünnis, kui mõni suur parlament, sellepärast arwan mina, et praegustes oludes just 8 tunni juure seisma jääda ja 8-tunnilist tööpäewa nõuda liig teoreetiline ja põhimõtteline oleks. Praeguseid tõsiolusid tähele pannes peab nõudma: Wanad haawad tulewad parandada! Peame sennisest wiltsast seisukorrast üle saama, peame rohkem tööd tegema, kui wahest muidu tarwis oleks teha. Sest wanad haawad peawad saama parandatud, meie peame hädaseisukorrast wälja saama, kuhu meid minewik wiinud!

Juhataja K. Wirma: Sõna on komisjoni aruandjal lõpu-kokkuwõtteks.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Rhs. Palwadre poolt tehtud redaktsioonilise parandusega ma ühi-

nen; tööpäewa pikkuse asjus ei leidnud komisjonis kokkulepet, kuna üks osa komisjoni liikmeid rhs. Pooli ettepaneku seisukohal oli, sellepärast ei saa mina ka ettepanekute asjus tööpäewa pikkuse kohta seisukohta võtta. Kuid minu kohus on kõiki materjaale, mis komisjonis tarvitada oli, ette kanda, et sellega kõnelejate poolt ettekantud andmete põhjal tekkinud eksi-arvamisi tööpäewa pikkuse kohta ümber lükata. Kuigi minu isikliku arvamise järele tööpäew teises variandis suwel liiga pikk wõetud ja ta wõiks märksa lühem olla, ei wõi ma ütle mata jätta, et ei ole õige herra Palwadre tõendus, et kusagil maakonnas nii pikka tööpäewa nõutud pole, ega sarnast kokkulepet maakondades pole olnud. See tõendus on ebaõige, sest rhs. Palwadre peaks teadma, et minewal aastal minister Palwadre mõnes maakonnas kokkuleppeid muutis, kus tööpäewa pikkus üle 11 tunni oli määratud. Nimelt, Järwamaakonnas oli minewal aastal kokku lepitud mai, juuni, juulikuude jooksul 12 tunni peale; töö-hoolekandeministeriumis muudeti see 11 tunni peale. Saaremaal oli kokku lepitud talutööde juures mai, juuni, juulikuudel 12 tunni peale, Walga maakonnas — mai-, juuni-, juulikuudel 12 tunni peale. Petseri maakonnas mai-, juuni-, juuli- ja augustikuudel 12 tunni peale ja kahes maakonnas, kus kokkulepet mitte ei olnud, nimelt Pärnu- ja Wiljandi-maal nõudsid põllumehed, Pärnu maakonnas mai-, juuni-, juuli- ja augustikuudel 12 tundi ja Wiljandi maakonnas mai-, juuni- ja juulikuudel 12 tundi tööpäewa pikkuseks.

Juhataja K. Wirma: Selle paragrahwi kohta on kolm ettepanekut. Esimene on tehtud rhs. Piiskar'i poolt, teine rhs. Pooli poolt ja kolmas on komisjoni ettepanek. Rhs. Piiskar'i ja Pooli ettepaneku järele tuleks paragrahw võtta teises kujus. Ma panen need ettepanekud, kui selle wastu ei waielda, ükskhaawal hääletamisele. Rhs. Piiskar'i ettepanek on järgmine: § 12. Põllutööliste normaal tööaasta ei tohi olla üle 2250 töötunni, normaal tööpäew mitte üle kaheksa tunni.

Tähendus 1: Tööpäewa algus, lõpp ja puhkeajad tööpäewa kestes määratakse kindlaks töölise ja tööandja omawahelisel kokkuleppel, ning tähendatakse lepingusse.

Tähendus 2: Peale normaal tööaja ei ole tööline kohustatud tööandja majapidamises mingisuguseid töid tegema.

Kes on selle paragrahwi wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Soowitakse häälte ära-

lugemist? (Hüüded: Ja.) (Hääletatakse uuesti, misjuures sekretäär hääli loeb). See ettepanek on saanud poolt 20, wastu 40 häält, sellega tagasi lükatud.

Järgmine ettepanek on rhs. Pooli poolt ja kõlab järgmiselt: „Läbistikuse põllutöölise tööpäewa pikkuse määrab kindlaks § 2 äramääratud terminiks üleriikline segakomisjon maakonna segakomisjonide poolt väljatöötatud andmete põhjal. Keskmise aastane põllutööliste tööpäewa pikkus ei saa olla üle 9 tunni.“ Panen selle ettelõetud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Ettepanek on saanud poolt 37, wastu 16, sellega wastu wõetud. Sellega langeb iseenesest hääletamiselt ära komisjoni ettepanek.

Rkl. L. Johanson (sd.): Wastu wõetud paragrahw määrab ära tööpäewa pikkuse täiealiste kohta põllutöös, kuna meie eraldama peaksime alaealisi. Käesolewa seaduse paragr. 12 järele, nagu see meil wastu wõetud, peab põllutööline keskmiselt töötama 9 tundi päewas. Kui nüüd seadus sellel kujul alles jätta, nagu ta wastu wõetud, siis tuleb järeldada, et ka alaealised peawad samapalju tööd tegema, kui täiskaswanud. Kui aga pikk tööpäew kahjulik on täiealistele terwiseliselt ja kahjulik on üleüldse rahwamajandusliselt, seda kahjulikum on ta meile mõlemast seisukohast siis, kui meie ta maksma paneme ka alaealiste kohta. Pikk töö paneb lapse arenemise kängu ja wõimaldab kiduraid kodanikke, kellel ei ole edaspidi küllalt tööjõudu. Riik peab kõik abinõud tarwitusele wõtma, et ka seadusandlisel teel korraldada alaealise tööjõu tööaega. Sellepärast teen ettepaneku sellesse seadusse wastawat lisaparagrahwi sisse võtta, mis järgmiselt kõlab: § 12-a. Põllutöölistel, kes alla 16 aasta wanad, on tööpäewa pikkus jaanuaris, weebruaris, märtsis, aprillis, oktoobris, nowembris, detsembris 6 tundi, mais, juunis, juulis, augustis ja septembris 8 tundi.

Ületunnitöö neil põllutöölistel on keelatud.

(Rkl. O. Amberg: Kas teie koolis käinud pole?) Nagu näha, et teie seal käinud pole, sest muidu ei küsiks teie mitte nii ja teaks, mis haritud inimene küsida wõib ja mis mitte. (Üleüldine naer.)

Komisjoni aruandja A. Schulbach: See parandus ei ole komisjonis mitte arutamisel olnud ja sellepärast ei saa mina temaga mitte ühineda.

Juhataja K. Wirma: Ma panen rahwaesitaja Johanson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). See ettepanek on poolt saanud 23 häält, vastu 26. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Kommisjoni aruandja A. Schulbach: § 13. Kõige pikemal tööajal peab põllutöeline vähemalt 9 tundi ööwaheaga ööpäewa jooksul saama.

Rkl. L. Johanson (sd.): Ma teen ettepaneku „9 tundi“ asemel võtta „11 tundi“, siis jääb veel järele 13 tundi; ja kui meie sellest 11 tunnist veel maha arwame tööltuleku ja töölemineku aja, siis jääb sellest 11 tunnist waewalt niisugust aega järele, et üks inimene ennast teiseks päewaks wälja puhata jõuab.

Rkl. Chr. Arro (põl.k.): Kui seaduses juba keskmine tööpäewa pikkus on kindlaks määratud ja segakomisjonile õigus antud seda ära jagada, siis paistab täieliselt üleliigne olewat, et meie ära määrame aja, mis tööline oma puhkuse peale tarwitab. Mis öisesse puhkeajasse puutub, siis on seaduses ette nähtud 9 tundi. Rhs. Johanson loeb seda wäheseks ja lisab oma poolt kaks tundi juure. 9 tundi on juba ükskord niisugune aeg, kus inimene ennast enam-wähem wälja puhata saab. Kui ma 11 tunni vastu räägin, siis mitte selleks, et töölise päewast tööaega pikendada, waid tema peab wõimaldama päewast tööaega ära jagada sellekohaselt, kuidas see parem oleks. Kes põllutööd on teinud, see teab, et suwisel ajal meil mõnedel kuudel wäga palawad päewad on ja nendel päewadel keskpäewa ajal tööd teha raske on. Näituseks, wõtame kesaküünd ja sõnnikuwedu. Meie teame, et keskpäewa ajal ei ole mitte wõimalik künda palawaga ja ei ole ka wõimalik sõnnikut wedada juba parmude pärast ja teiseks liigpalawuse pärast. Korralikus majapidamises ei tehta sel ajal loomulikult mitte rasket tööd, waid peetakse pikem waheaeg puhkuseks. Selles ringkonnas ja ümbruskonnas, kus mina olen töötanud, on wiimasel ajal just selle peale mindud, et kesakünni ajal palawa päewaga peetakse lõuna waheaega 3—4 tundi ja tehakse seda tööd siis, kui jahedam on; nii saadakse sellega paremaid tagajärgi kätte.

Edasi tuleb sellega rehkendada, et meil on olemas heinamaid, mida siis kui kaste ära kaob mitte enam käsitsi maha niita ei saa, sest seal kaswab niisugune hein, mida ainult siis wõimalik niita on, kui ta kastes märg on, ja see sünnib hommiku-

tundidel. Kui see rohi ära kuiwab, on teda juba wõimatu niita. Kui meie seda arwesse wõtame, siis leiame, et see täielikult õigustatud on, et põllutöölise öine puhkeaeg peab olema 9 tundi, aga mitte 11 ja et 11 tundi wõimaluse ära wõtab neid hommikuseid ja õhtuseid tunde heinaajal niisuguse heina mahaniitmiseks kasutada, mis kuiwal ajal ja päiksepaistel wõimatu. Edasi teame veel üksikuid juhtumisi wäga kibedatel aegadel, kui näituseks wilja pekstakse masinaga. Meie teame wäga hästi, et suuremal osal põllumeestel omal mitte masinaid pole, waid neid üürima peab, kusjuures nõutakse, et nemad peawad masinaga ületunde töötama. Kui nüüd seaduses kõneldakse 11-tunnilisest puhkeajast, kas ei tooks see mitte wahekorda, kus masinaomanik sellega mitte nõus pole, et ta wäga kaua paiga peal seisab, kuna wilja palju peksta on ja masinaid rohkem osta ei jõuta. Selle tagajärjeks oleks, et wili wäga kauaks põllule wedelema jääks ja maa ülesküündmist takistaks. Põllumajandusliselt pole see mitte kasulik ja sellepärast leian mina, et üle selle aja, mis käesolewas seaduses ette nähtud, s. o. üheksatunniline puhkeaeg, ei tohiks mitte minna, sest see ei tooks meile mingisugust kasu ja esimeses reas ka mitte töötegijatele ei ole wastuwõetaw. Kui teie waewaks wõtaksite nendega läbi rääkida niisuguste asjade üle, siis saaksite selgema pildi, kuid teid see wist ei huwita, sest teil on tegemist teist-suguste asjadega, mis mitte otsekohe nende tööhuwidesse ei puutu, waid mõnel teisel alal teile tähtsad on. Sellepärast leian mina, et 11 tundi on liiga pikk, kuna 9 tundi on wastuwõetaw.

Rkl. E. Jonas (is.): Rhs. Arro seletas siin, et rahwamajandusliselt seisukohalt ei ole mitte wastuwõetaw see... (Wahelhüüe paremalt poolt: Ka terwishoidliselt!)... kui 11 tundi oleks öö puhkeaeg. Kui nüüd põllumeeste klassihuwisid pidada rahwamajanduslisteks huwideks, siis wõib olla, et see meile mitte kasulik ei ole; aga arstiteadliselt on ikkagi kindlaks tehtud, et kui töölisel on liiga ära kurnatud pika tööajaga, siis nad ka tööd sedawõrd vähem teewad. Ma pean veel tähendama, et maatöölise liidunõukogu arutas enne weel, kui meie, need praktilised küsimused punkt punkti haawal läbi, ja seal ei ole selle puhkuse wastu üksi waieldud, waid just wastuoksa nõuti pikema ööpuhkuse määramist seaduse kaudu. Meie tööpäew on nii kui nii pikk üle 8 tunni, ja kui sinna juure weel

arwata ületunnitööd, mida teie ka tahate wastu wõtta, ja wõib olla, et maaliit teeb isegi ettepaneku, et neid ületunde tuleb sunduslikeks teha teatawatel tingimistel, siis wõite ju seda tööpäewa niiviisi 24 tunni pikkuseks wenitada, kui seaduses seda pikkust ette ei ole nähtud. Teie wenitaks teda kahtlemata ka weel pikemaks, kui 24 tundi, kui teil see wõimalik oleks, kui meie päikesesüsteem seda lubaks. Mina ühinen rhs. Johanson'i ettepanekuga ööpühkuse asjus ja teen ettepaneku wõtta selle paragrahwi lõppu järgmine tähendus, mis määraks ära laupäewase ja pühapäewase tööpäewa pikkuse. Linnatööstustes on see juba enam-wähem kindlaks määratud, kui pikk peab olema laupäewase töölõpu ja esmaspäewa tööalguse wahe ja see mõttes panen ma järgmise paranduse ette: „Tähendus 1: Laupäewase töölõpu ja esmaspäewase tööalguse wahe peab vähemalt 42 tundi olema. Suurte pühade laupäewadel lõpeb töö kell 12 päewal.“

Rkl. M. Martna (sd.): Ma pean rhs. Arro tähenduse peale nii palju ütleva, et Norras sotsiaalosalakonna juhataja, kelle nimi on Thorsen, andis ühe raamatukese wälja ja seadis seal juhtmõtte üles, et iga maa wõidu aluseks teiste maadega wõisteldes on hästi palka saaw ja terwise poolest ning wanaduse murede eest kindlustatud töolisteklass. Mõte on nimelt see, et niisugune maa teiste maadega majanduslistes wõistlustes wõitjaks jääb, mis-suguse maa töolisteklass palgaga terwise ja wanaduse murede wastu kõigeparemini kindlustatud on.

Kui siin minu parteiseltsiline ettepaneku tegi 11 tundi 9 tunni asemel tööli-sele ööpühkust määrata ja kui rhs. Arro oma poolt siis ette tõi, et põllumajandusli-selt seisukohalt palju kasulik on, kui tööline 9 tundi öörahu saab ja et siis peremehel jääb palju pikem päewa töötun-dide osa ära määrata, siis see seab meie töölise hoopis halwemasse seisukorda. Kui meie tõesti „wabameelsed“ tahame olla, mida ju ka meie parempool ikka olla ta-hab, kui teie nüüd tõesti liberaalsed tahate olla, siis peaksite ometi ütleva, et kui peremehel wõimalus jääb oma tahtmise järele tööpäewa oma heaksarwamise järele korraldada, siis liberaliteet nõuab, et teisel poolel, s. o. töölisel, jääks ka wõimalus ülejäänud, s. o. ööosa oma soowi järele ära määrata. Meie parteiseltsimees aga ei nõua isegi mitte seda, et tööline 12 tundi oma heaksarwamisel ära tarwitaks, waid 11 töölise omaks soowib jätta, ja jätab peremehele 13 tundi, tähendab, peremees

on töölisest ikkagi ühe pea jao ees. Herra Hünerson, kui teie liberaliteet tõepoolest midagi wäärt peab olema, siis ei saa teie selle wastu waielda, waid peate selle poolt hääletama. Mina olen selle ettepaneku poolt, mis rhs. Johanson tegi, ühes selle lisandusega, mis eelkõneleja rhs. Jonas ette pani. (Wahelhüüe paremalt poolt: Nii palju ei jõua ju magada!)

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Mõned rahwasaadikud on nähtawasti minu kõnest aru saanud, nagu oleks mina soowinud töölise ööpühke aega selles mõttes lühenda-da, et peremehele wõimalust anda seda ülejäänud aega paremini ära kasutada. Ma olen ju öelnud selgesti ja teil peaks see selgesti arusaadaw olema, et mil ajal oleks töölisel kõige hõlpsam ja kergem tööd teha, kas keskpäewal, kus soojus sagedasti üle 20° on ja kus töötegimine väga raske. Kes seda teinud on, see teab seda, aga kahjuks teie ei ole seda teinud ja sellepärast teie seda raskust ei tunne. Igatahes on 1 tund keskpäewal palju raskem tööd teha, kui 2 tundi hommikul. Nii on see otsekohe põllutööliste oma soow, et neile tööd antaks teha hommikul wiluga ja mitte keskpäewal palawaga. Ja peremehel ei ole ometi selle wastu midagi, sest kokkuleppe alusel oleme siinamaani elanud ja ei taha ka mitte tulewikus, et seadus peaks meie wahel teatawaks kiiluks olema. Arusaadaw, et kokkuleppega on wõimalik palju produktiivsemalt töötada, kui õnnetumalt kokku-seatud seaduste ja määrustega. On väga palju juhtumisi, kus tähtis on hommikul tööd teha ja puhata keskpäewa ajal. Hommikutel, kus suur kaste, kunni kella 9, 10 niita, kuna peale selle aja niitmine mõnes kohas wõimatu rohu waljuse pärast, ja siis päewaajal puhkeaega wõib wõtta. See ei ole mitte ükski soowitaw, waid seda praktiseeritakse meil kui ka wäljamaal; iseäranis Daani olukordade kohta wõin seda tõendada. Sügisel tuleb kibe wilja-kogumine ja hommikul, kui wili märg, ei tehta seda tööd enne kui wili kuiw on ja tehakse siis seda tööd selle wastu hilja õhtuni, kunni kaste jälle maha langeb. Olen ses mõttes seda soowitanud, et teatawal aastaajal wõimalus antakse töö-päewa algust tarwiduse järele muuta ja mitte ükski tööandjal, waid palju rohkem töötegijatel on sellest kasu, ja on sellega alati nõus olnud, sest keskpäewal üks tund tööd teha kange palawuse käes, on raskem kui 2 tundi tööd õhtu wilus.

Rkl. J. Piiskar (is.): Herra Arro räägib nii väga ilusasti ja asjalikult, et

ükskord on hea keskpäewaaajal tööd teha, teine kord õhtul ehk hommikul kaste ajal. Kui need asjad aga tegelikult oleks läbiwiidawad! Kuid tegelikult see nii ei ole ja need kõned paistawad mulle väga kahtlased. Herra Arro ütles ise, et 9 tundi öö-puhkeajaga olla hea ja selle wastu ei waielnud. Siis 12 wõi 11 tundi tööaega, mille kestwusel põllumees vähemalt 2 korda töölisele süüa peab andma ja tööwaheajaks 3—3½ tundi määrama, siis on 11½ plus 3½ plus 9 tundi päewast kulu- nud, s. o. 24 tundi ja teie teda pikemaks wenitada ju ei saa. Kui herra Arro oleks nii lahke ja ütleks, kuidas sellest ajast need pikad päewaaegsed suured palawuse puhkeajad wõtta. 24-tunnilise päewa hulka seda mitte ei saa mahutada. Senni kaua kui teie seda ei näita, on need väga armsad ja ärdad sõnad tühi tuul ja töölisel ei ole nende pärast mitte vähem parme kallal ja hommikul kastega vähem märg kui enne seda. Sellepärast ei saa nende ilusate sõnadega mitte midagi kätte.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: Rhs. Jonas'e poolt on tehtud parandus ööpuhkust suurendada 9 tunni pealt 11-neni. Nii palju kui minul terwishoidlisest küljest arstide arwamist teada, loetakse 9-tunnine ööpuhkus küllaldaseks. Ka tegelikult on wõimatu seda pikendada. Kokkulepe mitmesugustes maakondades oli minewal aastal mitmesugune. Kuid kõigis maakondades oli vähemalt mõnel suwekuul ka 11-tunniline tööpäew; see näitab, et suwel meie oludes vähemaga kuidagi wälja ei tule. 4 tundi peab paratamata päewast waheajaga olema. Wõtate 15 24 maha, jääb järele ainult 9 tundi, mida ööpuhkuseks wõib määrata. Siis rhs. Jonas'e ettepanek, et laupäewase ja esmaspäewase tööwaheaeg peab olema 42 tundi. Pean selle kohta tähendama, et wabrikutöös weel minewal aastal see waheaeg ei olnud nii pikk läbi wiidud, waid oli 41 tundi. Kui A. K. komisjonis seda seaduseelnõu arutati, seletati just ühe sots. dem. poolt, kes töökaitse-seadustega väga palju tegemist teinud, et see läbi läinud pole weel wabrikuteski. Arwan, et suurte

pühade eel töölopetamine kell 12 päewal sunduslikku määrusse sisse wõetakse, kuid mina ei arwa tarwilikuks seda siia seadusse sisse wõtta. Ma ei wõi nende parandustega ühineda.

Juhataja K. Wirma: On tehtud 1 parandus ja 1 täiendamisetepanek. Ma hääletan kõige pealt parandust. Kes on 11-tunnilise ööwaheaja poolt? Kes selle wastu? Mulle näib, et enamus wastu on. (Nõutakse häältelugemist). Palun weel kord. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli). Ettepanek on saanud poolt 20 häält, wastu 33. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd panen hääletamisele rhs. Jonas'e poolt ette pandud täienduse selle paragrahwi kohta laupäewase tööpäewa pikuse üle. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) (Rahwaesitaja Piiskar'i wahelhüüe: Ei lase rahwast kirikusse tulla! See pole kellegi kristlik erakond, kes seda ka ise ei tea.) Wastu on 33 ja poolt 21. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Ma panen selle paragrahwi sel kujul hääletamisele, kui see komisjoni poolt ette on pandud. (Hääletatakse.) (Wahelhüüed: Koosolek lõpetada! Ei ole enamust!) Kodukorra järele ei ole absoluutset enamust waja. Ma nägin, et ainult kolm häält oli wastu; sellega on paragr. wastu wõetud. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) Palun rahu!

8. Koosoleku lõpetamise ja järgmise koosoleku aja aramääram. küsimus.

Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Sõna ei soowita. Ma palun rahu! Panen koosoleku lõpetamise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Enamus on koosoleku lõpetamise poolt. Ettepanek on tehtud järgmist koosolekut pidada homme kell 5. On tehtud weel teine ettepanek — koosolek ära pidada teisipäewal, kell 5. Kes on selle poolt, et teisipäewal koosolekut pidada? Mulle näib, et suur enamus on selle poolt, et koosolekut teisipäewal kell 5 pidada. Lõpetan koosoleku.

(Koosolek lõpeb kell 10.30 min.)

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Sekretäär A. Tupits.

Abisekretäär J. Bergman.

The first part of the paper is devoted to a general
 introduction of the subject. The author discusses the
 importance of the problem and the methods used in the
 study. The second part is a detailed description of the
 experimental apparatus and the results obtained. The
 author then discusses the theoretical aspects of the
 problem and compares the experimental results with the
 theoretical predictions. The paper concludes with a
 summary of the main findings and some suggestions for
 further work.

The second part of the paper is a detailed description
 of the experimental apparatus and the results obtained.
 The author then discusses the theoretical aspects of the
 problem and compares the experimental results with the
 theoretical predictions. The paper concludes with a
 summary of the main findings and some suggestions for
 further work.

The third part of the paper is a detailed description
 of the experimental apparatus and the results obtained.
 The author then discusses the theoretical aspects of the
 problem and compares the experimental results with the
 theoretical predictions. The paper concludes with a
 summary of the main findings and some suggestions for
 further work.

The fourth part of the paper is a detailed description
 of the experimental apparatus and the results obtained.
 The author then discusses the theoretical aspects of the
 problem and compares the experimental results with the
 theoretical predictions. The paper concludes with a
 summary of the main findings and some suggestions for
 further work.

The fifth part of the paper is a detailed description
 of the experimental apparatus and the results obtained.
 The author then discusses the theoretical aspects of the
 problem and compares the experimental results with the
 theoretical predictions. The paper concludes with a
 summary of the main findings and some suggestions for
 further work.